

УНІВЕРСИТЕТ «КРОК»
Кафедра національної економіки та фінансів

Герасименко Мирослава Миколаївна

УДК 658.14 : 330.8

Кваліфікаційна робота магістра
«Вплив політики Пенсійного фонду України на
соціально-економічний розвиток суспільства»

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

Кваліфікаційна робота містить результати власних доробок. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

М.М. Герасименко

Науковий керівник

Грушко Віктор Іванович
д.е.н. професор

м. Київ - 2024 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ АСПЕКТІВ ПОЛІТИКИ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ	7
1.1. Пенсійне забезпечення як напрям державної політики в сфері соціального захисту	7
1.2. Особливості реалізації державної політики у сфері пенсійного забезпечення	13
1.3. Проблемні питання державної політики у сфері пенсійного забезпечення	16
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАСАД РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ.....	21
2.1. Характеристика діяльності Пенсійного фонду України	21
2.2. Механізми реалізації державної політики в сфері пенсійного забезпечення	24
2.3. Аналіз фінансового стану здійснення пенсійних виплат в Україні.....	26
РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	37
3.1. Використання позитивного зарубіжного досвіду після військового стану, що до реалізації державної політики в сфері пенсійного забезпечення	37
3.2. Розробка пропозицій щодо реалізації державної політики у сфері пенсійного забезпечення	49
3.3. Рекомендації щодо вдосконалення механізмів реалізації державної політики у сфері пенсійного забезпечення.....	54
ВИСНОВКИ.....	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72
Додаток А.....	79
Додаток Б	80

ВСТУП

Актуальність теми державного пенсійного забезпечення в Україні є дуже актуальною, оскільки пенсійна система є важливим аспектом соціальної політики країни та безпеки соціального становища громадян. Державне пенсійне забезпечення має на меті забезпечити належний рівень життя пенсіонерів та захистити їх від бідності та соціального виключення. У сучасних умовах, коли Україна переживає складну економічну та соціальну ситуацію, проблеми пенсійної системи стають особливо актуальними. Населення старіє, що призводить до зростання числа пенсіонерів та підвищення витрат на пенсійне забезпечення. Одночасно з цим, рівень пенсій в Україні залишається низьким порівняно з іншими країнами Європи, що не дозволяє пенсіонерам забезпечити належний рівень життя.

Також варто зазначити, що пенсійна система України потребує реформування, оскільки існуюча система має багато недоліків, таких як недостатність фінансування, низька ефективність управління та більшість пенсійних виплат, які відбуваються за рахунок державного бюджету. Отже, питання державного пенсійного забезпечення в Україні є дуже важливим та актуальним, і його вирішення потребує комплексного підходу та вдосконалення пенсійної системи. Економічний розвиток будь-якої країни світу, включаючи Україну, визначається досягнутим рівнем і якістю життя населення. Рівень життя – це складна комплексна соціально-економічна категорія, що виражає ступінь задоволення матеріальних і духовних потреб людини. Ця категорія слугує важливим соціально-економічним критерієм при виборі напрямів і пріоритетів економічної та соціальної політики держави, а також для планування соціально-економічного розвитку країни та її регіонів. Якість життя – ступінь відповідності умов і рівня життя науково обґрунтованим нормативам або визначеним стандартам. Оцінка якості життя населення потребує використання системи відповідних показників з метою зіставлення та можливості прийняття і впровадження адекватних заходів щодо підвищення якості жит-

тя. Так, ООН вважає недоцільним використання єдиного інтегрального показника оцінки рівня життя, однак, з метою міжнародного зіставлення рівня життя рекомендує використовувати так званий індекс людського розвитку, що включає три інтегральних індикатори: національний доход на душу населення, тривалість життя, освіта. Різні аспекти рівня та якості життя населення досліджувалися вітчизняними і закордонними вченими: Грушко В.І. [1], Румик І.І. [1], Данилюк О.І. [69], Буряченко О.Є. [70], Заїка В.П. [71], Корнацька Р. [72], Бояр Д.С. [73], Оверчук В.С. [3], Ткаченко Л. [10], Дідковська Т.О[9], та ін.

У підручнику В.І. Грушко висвітлені теоретичні та практичні засади розвитку пенсійного забезпечення в Україні, а також інших країнах світу.

Предмет дослідження державне пенсійне забезпечення в Україні, її переваги та недоліки.

Об'єкт дослідження процес формування пенсійного забезпечення в Україні є соціально-економічні відносини, що виникають у процесі функціонування та реформування державного пенсійного забезпечення в Україні.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження сучасного стану системи соціального захисту в Україні та виявлення проблем у сфері державного регулювання рівня і якості життя українського населення. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати завдання:

- Розглянути поняття та показники рівня життя населення;
- Дослідити якість і диференціації життя населення України;
- Напрацювати шляхи підвищення рівня життя населення України.

У ході дослідження були використані **методи дослідження**: пошуку написання, випускної роботи стали журнали економічного напрямку, Закони України, дані Державної служби статистики та джерела Інтернету. В роботі використані методи дослідження такі як аналіз, порівняння, синтез, графічний.

Інформаційну базу дослідження становлять праці українських і зарубіжних фахівців у галузі інвестиційного менеджменту та інвестиційного аналізу, а також з питань управління проектами, матеріали спеціалізованої періодичної преси, нормативно-правові матеріали.

Наукова новизна одержаних результатів кваліфікаційної роботи полягає в тому, що в дипломній роботі комплексно, з урахуванням новітніх досягнень науки, висвітлені основні проблеми та загрози державного пенсійного страхування, також модель реформування пенсійного забезпечення в Україні, яка обґрунтовує можливі варіанти створення ефективної накопичувальної пенсійної системи, та запропоновано основні заходи щодо подальшого реформування пенсійного забезпечення України.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що наведене в кваліфікаційній роботі обґрунтування може включати аналіз та прогнозування можливих напрямків розвитку Пенсійного фонду та їхніх наслідків для соціально-економічного розвитку країни в майбутньому. Порівняльне дослідження політики Пенсійного фонду в Україні з пенсійними системами інших країн може принести важливі висновки щодо кращих практик у цій сфері.

Практична цінність дипломної роботи полягає в тому, що висновки і пропозиції, сформульовані в дипломній роботі, можуть бути використані у науково-дослідницькій діяльності для подальшої розробки теоретичних вирішень проблем юридичного регулювання пенсійної системи.

Ключові слова пенсійний вік, соціальна справедливість, працездатність населення, пенсійні внески, політика соціального захисту

Апробація результатів роботи:

1. Основні положення та результати кваліфікаційної роботи магістра обговорювалися на конференціях: «Вплив політики Пенсійного фонду України на соціально-економічний розвиток суспільства». Інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: матеріали IV Міжнародної конференції (м. Київ, 7-8 грудня

2022 р.). Київ: Університет "КРОК", 2022. URL : <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2022>

2. кваліфікаційної роботи магістра обговорювалися на конференціях: «Державне пенсійне забезпечення соціально-економічний розвиток суспільства в Україні». Інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: матеріали V Міжнародної конференції (м. Київ, 7 грудня 2023 р.). Київ: Університет "КРОК", 2023. URL : <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2023>
3. Наукова стаття на тему «Державне пенсійне забезпечення соціально-економічний розвиток суспільства в Україні» "КРОК", 2022.

Структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, дев'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Робота містить 8 таблиць, 6 рисунків. Загальний обсяг магістерської роботи становить 81 сторінок, список використаних джерел становить 80 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ АСПЕКТІВ ПОЛІТИКИ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ

1.1. Пенсійне забезпечення як напрям державної політики в сфері соціального захисту

Соціальна політика – це сукупність дій держави, спрямованих на забезпечення соціального захисту, соціального розвитку та соціальної підтримки громадян.

Основною метою соціальної політики України є забезпечення соціального захисту населення та збільшення соціального добробуту громадян. Для цього держава реалізує такі цілі [7, с.8]:

- Забезпечення соціального захисту громадян: надання допомоги по безробіттю, матеріальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, підтримка малозабезпечених груп населення тощо.
- Забезпечення доступу до освіти, медичної допомоги та інших соціальних послуг: розвиток мережі шкіл, лікарень, дитячих садків, соціальних служб тощо.
- Забезпечення рівних можливостей для всіх громадян: боротьба з дискримінацією за будь-якою ознакою, включаючи національну, гендерну та інші види дискримінації.
- Розвиток інфраструктури та соціального середовища: забезпечення житла, будівництво і ремонт доріг, парків, міських скверів тощо.
- Розвиток соціального партнерства: співпраця між державою, громадськими організаціями та бізнес-структурами з метою забезпечення соціальної підтримки громадян.
- Забезпечення соціальної безпеки та боротьба зі злочинністю: зміцнення правової держави, забезпечення безпеки громадян, боротьба зі злочинністю та корупцією.

Безпосередньо соціальна безпека – це такий стан життєдіяльності людини в суспільстві, який характеризується стійкістю щодо впливу тих факторів, які створюють загрозу падіння рівня та якості її життя.

Соціальна безпека має на меті:

- недопущення умов, які можуть призвести до зниження рівня та якості життя людини;
- реальну наявність соціальних перспектив для всіх верств населення;
- гарантування соціальної захищеності людини на випадок можливих, що не піддаються передбаченню, життєвих неприємностей.

Завдання соціальної безпеки у кожному конкретному випадку вирішуються через політику соціального захисту населення. Соціальний захист є сукупність заходів та механізмів їх здійснення які використовує суспільство для збереження суспільного нормальних умов матеріального і духовного життя населення.

Формування системи соціального захисту населення здійснюється шляхом вдосконалення в законодавстві чому порядку основних соціальних гарантій [1, с. 8].

Соціально-економічна категорія "рівень життя населення" використовується в науковій літературі, у правових і нормативно-господарських документах для характеристики ступеня задоволення фізичних, духовних і соціальних потреб людей у суспільстві, тобто якості життя населення, величини його добробуту і благополуччя і служить важливим соціально-економічним критерієм при виборі напрямків і пріоритетів економічної і соціальної політики держави що склалась в Україні, має специфічні особливості, які вносять певні корективи у класичні підходи до вивчення процесів та явищ, що відбуваються в нашому суспільстві. Представлена у даній роботі концепція дослідження рівня життя населення України в сучасних умовах виходить за рамки оцінки матеріального такого становища, однак не розширюється до рамок концепції якості життя. Розширення сфери дослідження до характеристики якості життя, деякі елементи якої є більш-менш стабільними впродовж

перехідного періоду, нівелюватиме ті позитивні або негативні зміни в основних складових рівня життя, які є найбільш актуальними для нашої країни в даний період. Водночас замкнути вивчення винятково на аналізі матеріального становища населення також некоректно.

По-перше, загально низький рівень доходів та нерозвиненість ринкових механізмів обумовлюють відсутність тісного зв'язку між рівнем матеріального забезпечення домогосподарства та умовами його проживання (розміром житлової площі, кількістю кімнат, забезпеченістю житла зручностями та засобами комунікації, станом розвитку соціальної інфраструктури населених пунктів тощо).

По-друге, більш високий дохід не забезпечує комфортного самопочуття людини в суспільстві і не захищає її від впливу негативних факторів соціального середовища, що особливо актуально в період розвитку перехідних процесів. Таким чином, представлена концепція дослідження розглядає рівень життя у поєднанні трьох складових – матеріального становища, умов життя та стану соціального середовища. Теоретично обґрунтовано та підтверджено аналітичними дослідженнями, що саме такий підхід найбільш адекватно відображає рівень життя населення України в перехідний період [5, с. 17].

Рівень життя населення визначається, з одного боку, складом і величиною потреб у різних життєвих благах (продукти харчування, одяг, житло, транспорт, різні комунальні і побутові послуги, освіта, медичне обслуговування, культурно-просвітні заходи і т.д.), з іншого боку – можливістю їхнього задоволення, виходячи з пропозицій на ринку товарів і послуг і реальних доходів людей, їхньої заробітної плати. У свою чергу і розмір реальної заробітної плати, і рівень життя населення визначаються ступенем ефективності виробництва на основі використання досягнень науково-технічного прогресу, масштабом розвитку і якістю сфери послуг, освітнім і культурним рівнем населення.

Для аналізу й оцінки рівня життя використовують різні показники, такі як величина валового і внутрішнього продукту, національного доходу і реального доходу на душу населення, забезпеченість житлом, величина товарообігу й обсяг послуг на душу населення й ін. Про рівень життя побічно свідчать також показники народжуваності і смертності населення, середньої тривалості життя й ін.

Про рівень життя в країні можна судити і по співвідношенню забезпечених і бідних верств населення. В світовій практиці розрізняють дві основні форми бідності: абсолютна – за відсутності доходу, необхідного для забезпечення мінімальних життєвих потреб особи або сім'ї, і відносна – коли дохід не перевищує 40-60% середнього доходу по країні. Між краї нове зіставлення бідності основу для розрахунку порогу бідності [6, с. 76].

В Україні частка населення, що проживає за межею бідності, за останнє десятиріччя сильно збільшилася. Мінімальні життєві потреби українців оцінюються в даний час по набору товарів і послуг, включених в прожитковий мінімум. Структура бюджету прожиткового мінімуму включає, крім витрат на харчування, витрати на непродовольчі товари, послуги, податки і інші обов'язкові платежі [8, с.33].

Самим відстаючим компонентом рівня життя, особливо в зіставленні з розвинутими країнами, є в Україні всі види послуг населенню.

В розвинутих країнах платні послуги займають в споживацькому бюджеті населення, як правило, більше місце, ніж харчування. Ці послуги, поперше, не порівняні з українськими за складом, по-друге, вагома відмінність якості цих послуг, відповідно і ціни на них.

Важливою складовою частиною економічного потенціалу є національне багатство, яке є сукупністю матеріальних ресурсів, накопичених продуктів минулої праці і врахованих і залучених в економічний оборот природних ресурсів, якими володіє суспільство.

Рівень і динаміка продуктивності праці також є важливим чинником зростання ВВП і національного доходу, а значить, і рівень життя змінюється

залежно від динаміки продуктивності праці. У свою чергу продуктивність праці залежить від розвитку НТП, вдосконалення організації праці, виробництва і управління, соціально-економічних чинників.

Рівень життя населення країни визначається багатьма факторами і може вимірюватися різними методами. Слід розуміти, що існують різні точки зору в інтерпретації методів визначення рівня добробуту громадян. Так, споживчий кошик – це асортимент продовольчих і непродовольчих товарів та послуг, що характеризує середній рівень і структуру споживання людини або сім'ї за певний період часу. Отриману інформацію можна розглядати під різними кутами, але суть споживчого кошика – охарактеризувати рівень споживання громадян і, отже, їх добробут.

Таблиця 1.1

Споживчий кошик різних країн

Країна	Споживчий кошик	Відсоток від загальної вартості послуг
Україна	Продукти харчування	48,2
	Непродовольчі товари	18,3
	Набір послуг	33,5
Польща	Продукти харчування	23,2
	Одяг і взуття	4,7
	Комунальні та побутові послуги	71,9
	Здоров'я	3,6
	Транспорт і зв'язок	7,5
	Розваги	12,8
	Освіта	1,4
	Інші послуги	10,5
Великобританія	Продукти харчування	23
	Одяг і взуття	11
	Комунальні та побутові послуги	24
	Здоров'я	3
	Транспорт і зв'язок	7
	Розваги	17
	Освіта	2
	Інші послуги	11

Джерело: складено автором на основі [4]

В умовах поточної соціально-економічної ситуації в Україні більшої актуальності набуває питання про добробут населення, тому вивчення передового досвіду зарубіжних країн може дати деякі відповіді на нагальні питання в нашій країні. Тому, мета роботи полягає в дослідженні споживчого кошика в Україні, Польщі та Великобританії, визначення її загального значення для економіки цих країн.

Опис-характеристика таблиці: у порівнянні з іншими країнами, рівень життя в Україні значно нижчий. Слід додати також, що споживчий кошик в Великобританії має майже 760 найменувань, коли в Польщі та Україні в кілька разів менше. Після опрацювання матеріалів таблиці можна зробити деякі висновки. Наприклад, економіка країни безпосередньо впливає на відсоток витрат на продукти харчування.

Індекс споживчих цін (індекс інфляції, англ. Consumer Price Index CPI) виражає відносну зміну середнього рівня цін групи товарів і послуг (споживчий кошик) за певний період. Індекс споживчих цін визначається формулою (вартість споживчого кошика за цей рік ділиться на вартість споживчого кошика за минулий рік) помножити на 100% в Україні. Державний комітет статистики публікує індекси споживчих цін, які характеризують рівень інфляції. Базовий період – попередній місяць або грудень минулого року [4].

Висновок: економіка держави залежить від величезної кількості різних складових. Крім того, якість та зростання економіки має неабиякий вплив на розвиток рівня життя громадян країни. Споживчий кошик – одна з головних складових, яка може чітко показати економіку країни. Важливо розуміти, що норму та склад споживчого кошика нашої країни затвердив Кабінет Міністрів України. З проведених досліджень можна побачити, що в Україні споживчий кошик відстає від кошику європейця не тільки кількістю пунктів, а й своїм якісним складом, та не є гарною спробою показати рівень європейського стандарту. Головна суть проблеми – не оновлені норми законодавства, в яких навіть не передбачено необхідне для споживчого кошику в Україні в наші дні.

1.2. Особливості реалізації державної політики у сфері пенсійного забезпечення

Пенсійне забезпечення – це система соціального захисту, яка забезпечує виплату пенсій громадянам після досягнення певного віку, а також в разі інвалідності, втрати годувальника, військової служби та інших обставин. Основною метою пенсійної системи є забезпечення достатнього рівня життя пенсіонерів та забезпечення їх соціальної підтримки.

В Україні пенсійна система базується на принципах загальнообов'язковості та перерозподілу. Це означає, що всі працюючі громадяни повинні платити внески до пенсійного фонду, а потім кошти з цього фонду використовуються для виплати пенсій тим, хто за це заслуговує.

- Віковий пенсійний поріг: в Україні встановлено різні вікові пороги для надання пенсій залежно від категорії громадян. Віковий пенсійний поріг в Україні залежить від категорії працівника та дати народження.

Таблиця 1.2

Пенсійний вік у деяких країнах світу

Країна	Чоловіки (роки)	Жінки (роки)
Великобританія	65	60
Канада	65	65
Німеччина	65	65
Польща	65	60
США	67	67
Туреччина	60	58
Україна	60-65	55 – 60-65
Швеція	65	65
Японія	60-65	60-65

Джерело: складено автором на основі [1, с. 21]

Згідно з чинним законодавством, вік пенсійного забезпечення для жінок становить 60 років, а для чоловіків – 63 роки.

Однак, існує кілька категорій працівників, які можуть виходити на пенсію раніше за віком. Наприклад, це стосується жінок, які мають право на пенсію з 55 років у випадку, якщо вони мають стаж роботи не менше 30 років, або вони є мамами, які виховували трьох і більше дітей. Також, працівники, які працювали у важких умовах, мають право на пенсію за певними пільговими умовами. Для педагогічних працівників та інших категорій громадян встановлені спеціальні вікові пороги.

- Розмір пенсії: розмір пенсії залежить від довжини страхового стажу, розміру заробітку та інших факторів. У середньому пенсія в Україні досить низька, що часто не забезпечує достатнього рівня життя пенсіонерів.

- Фінансування: пенсійна система фінансується за рахунок платежів до пенсійного фонду, бюджетних асигнувань та інших джерел. Пенсійна система фінансується з різних джерел. В Україні пенсійна система базується на принципах перерозподілу та загальнообов'язковості, що означає, що всі працюючі громадяни повинні платити внески до пенсійного фонду.

Основними джерелами фінансування пенсійної системи в Україні є:

Внески до пенсійного фонду: всі працюючі громадяни, які мають офіційну роботу та отримують заробітну плату, повинні сплачувати внески до пенсійного фонду. Розмір внеску залежить від розміру заробітку та інших факторів.

Бюджетні асигнування: держава також фінансує пенсійну систему через виділення коштів з державного бюджету.

Інші джерела: до інших джерел фінансування пенсійної системи в Україні відносяться платежі за додаткові пенсійні програми, спадщину від померлих пенсіонерів та інше.

Відзначимо, що в Україні існує проблема з недостатнім фінансуванням пенсійної системи, оскільки розмір внесків до пенсійного фонду недостатній для забезпечення достатнього рівня пенсій для усіх пенсіонерів.

Достроковий вихід на пенсію могла бути найбільш обговорюваною зміною цього і закону стало відновлення норми (існувала до 1 січня 2015 року, але згодом була скасована) про призначення достроково пенсії за віком за півтора року та досягнення пенсійного віку. Ця новація передбачена для осіб, трудовий договір з якими розірвано:

— у зв'язку зі змінами в організації виробництва та праці (у тому числі з ліквідацією, реорганізацією, банкрутством, перепрофілюванням підприємства, установи, організації, скороченням чисельності або штату працівників. За умови реєстрації осіб у державній службі зайнятості та відсутності підходящої для них роботи)

— зв'язку з виявленням невідповідності працівника займаній посаді за станом здоров'я, але без необхідності реєстрації у державній службі зайнятості. Якщо пенсіонер працюватиме у період до досягнення пенсійного віку, дострокова пенсія не виплачуватиметься.

Обов'язковою умовою призначення такої пенсії є наявність страхового стажу, необхідного для призначення пенсії за віком у мінімальному розмірі.

Висловлю свою думку щодо практичного застосування цієї норми Закону. Зокрема, встановлення при визначенні права на таку пенсію вимоги щодо наявності «не менш ніж 30 років страхового стажу для жінок і 35 років для чоловіків» явно допускає різне тлумачення цього положення та, як наслідок, різне його правозастосування, зважаючи на те, що незрозумілим є вік, за півтора року до досягнення якого особа може вийти на дострокову пенсію.

1.3. Проблемні питання державної політики у сфері пенсійного забезпечення

У сучасних умовах сьогодення, важливим дуже важливим завданням будь-якої держави є турбота про людей старшого покоління. Проблема громадян старшого віку в Україні на сьогодні є гострою соціальною проблемою і не тільки . Так, як відомо однією з умов надання чергового кредиту від Міжнародного валютного фонду можна збільшення в Україні розміру пенсійного віку для громадян. У сучасна несприятлива і демографічна ситуація в державі є найбільш актуальним питанням соціального захисту її громадян. Нинішня пенсійна система нездатна забезпечити достойної старості у майбутньому. Процес старіння населення та зростання частки осіб пенсійного віку посилили соціальне і фінансове навантаження на працююче населення країни, що стало причиною підвищеної уваги сучасного суспільства до розвитку системи недержавних пенсійних фондів. Рівень розвитку недержавного пенсійного забезпечення є показником економічного та соціального становища населення країни. Саме тому роль недержавних пенсійних фондів в Україні є надзвичайно важливим напрямом досліджень.

На сьогоднішній день не усунуті значні проблеми, які негативно впливають на пенсійні виплати [13, с. 175]:

1. В Україні залишається патерналістська база пенсійної системи (держава – працівник – пенсіонер) за відсутності інтересу в роботодавців та самих працівників формувати пенсійний капітал.

2. Формується стійка тенденція до збільшення дефіциту бюджету ПФ України та його фінансова залежність від державного бюджету, тобто величина державних пенсійних зобов'язань не збігається з величиною фактично одержуваних страхових внесків.

3. Не забезпечують очікуваного ефекту введення єдиного внеску та механізм його адміністрування. Реальна зміна страхових внесків оподаткуванням фонду зарплати працівників не вирішила проблему дефіциту пенсійного

бюджету, а зниження величини єдиного внеску не вирішило проблему виведення зарплати "з тіні".

Наявність внесків з обов'язкового пенсійного страхування у межах податкового вирахування із суми єдиного внеску породжує значні проблеми з персоналізацією обліку в Пенсійному фонді України та використанням внесків.

4. Знижуються страхові засади в системі пенсійного забезпечення, які заявлені на початку пенсійної реформи як її основи. В складі трудової пенсії збільшується питома вага її базової частини, яка не пов'язана із заробітком. Практично відсутня рівна участь соціальних партнерів, включаючи основних платників страхових внесків роботодавців, в управлінні коштами обов'язкового пенсійного страхування.

5. Дострокові пенсії необґрунтовано фінансуються із загальної величини страхових внесків, у т. ч. та через відсутність професійних пенсійних систем

6. Потенціал недержавних інститутів у системі пенсійного забезпечення застосовується недостатньо, чому заважає в першу чергу невдала та не результативна система оподаткування суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення.

Незважаючи на збільшення величини пенсійних виплат, система пенсійного забезпечення України приховує очевидну суперечність, яка полягає, з одного боку, у важливості оптимізації витрат ПФ та впровадження 3-х рівневої системи пенсійного забезпечення, яка передбачає персоналізацію пенсійних накопичень, а з іншої сторони, у поширенні соціальних програм та зростанні соціальних витрат країни, в т. ч. за рахунок інституційної інерції та зростання навантаження на працездатне населення. Тому важливе значення набуває комплексний аналіз принципів, механізмів та ефектів покращення системи пенсійного забезпечення, заснований на еволюційному, інституційному та соціально-економічному підходах, дослідженні інституціоналізації механізмів освіти, обліку та реалізації пенсійних прав, оцінки соціально-

економічних ефектів за допомогою системи соціально-демографічних та економічних показників.

При цьому багато хто, особливо чоловіки, не доживають до цього віку. Більша кількість смертей походить від серцево-судинних захворювань - 57,1%, травм та нещасних випадків - 13,9%, онкологічних захворювань - 13,6%. Це говорить про те, що в Україні утворилися великі групи населення, умови та спосіб життя яких несумісний зі здоровим способом життя (ЗОЖ) та прийнятною якістю життя.

Важливим невирішеним питанням пенсійного забезпечення залишається питання високої «конвертованості» заробітних плат, тобто їх тіньові виплати. Пенсійні відрахування сплачує далеко не все населення. 14,5% громадян одержують заробітну плату неофіційно.

Погіршення пенсійного забезпечення в Україні стало помітним в останні кілька років, що пов'язано з фінансовою та економічною кризою в країні. Сучасна система пенсійного, що сформувалася в Україні забезпечення має цілу низку значних недоліків і, головне, не може гарантувати стабільне виконання зобов'язань країни перед пенсіонерами у найближчому майбутньому. Проблему затримки виплати державних пенсій певною мірою було вирішено, а ось проблему неадекватності величини пенсії соціальним потребам пенсіонерів досі стоїть гостро. Вирішення розглянутих проблем особливо важливо для гарантування соціально-економічного розвитку.

Пенсійне забезпечення в Україні регулюється низкою правових актів на законодавчому та підзаконному рівнях.

На законодавчому рівні найважливішими актами є Конституція України та Закон України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування". Конституція встановлює, що кожен громадянин має право на соціальний захист від держави, включаючи пенсійне забезпечення. Закон про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування визначає порядок формування та виплати пенсій, а також права та обов'язки страхувальників та пенсіонерів.

Крім того, пенсійне забезпечення в Україні регулюється також рядом підзаконних актів, серед яких:

- Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Правил надання пенсійних послуг" – визначає порядок надання пенсійних послуг, умови отримання та виплати пенсій;
- Постанова Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку "Про затвердження Правил інвестування коштів пенсійних фондів" – визначає порядок інвестування коштів пенсійних фондів, які утворюються за рахунок внесків страхувальників;
- Постанова Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, "Про затвердження Положення про порядок визначення розміру та виплати коштів з пенсійного фонду при ліквідації недержавних пенсійних фондів".

Пенсійне забезпечення в Україні регулюється також рядом підзаконних актів, серед яких можна виділити наступні:

Постанова Кабінету Міністрів України від 23.12.2009 № 1450 "Про затвердження Порядку надання допомоги поховання при втраті годувальника".

Наказ Міністерства соціальної політики України від 27.12.2019 № 1637 "Про затвердження Інструкції з організації та забезпечення функціонування Консультативно-інформаційного центру з питань пенсійного забезпечення".

Наказ Міністерства соціальної політики України від 01.10.2020 № 1222 "Про затвердження Порядку визначення розміру пенсії за віком".

Наказ Міністерства соціальної політики України від 26.06.2017 № 1020 "Про затвердження Порядку встановлення індивідуальних розмірів пенсій з урахуванням особливостей визначення страхового стажу за певних умов".

Наказ Міністерства соціальної політики України від 27.12.2019 № 1640 "Про затвердження Порядку призначення та виплати пенсій за віком та за інвалідністю".

Ці підзаконні акти визначають порядок надання допомоги поховання при втраті годувальника, організацію та забезпечення функціонування Консультативно-інформаційного центру з питань пенсійного забезпечення, порядок визначення розміру пенсії за віком, встановлення індивідуальних розмірів пенсій з урахуванням особливостей визначення страхового стажу за певних умов.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАСАД РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Характеристика діяльності Пенсійного фонду України

Пенсійний Фонд – спеціалізована державна установа, завданням якої є забезпечення належного рівня життя громадян у похилому віці. Пенсійний Фонд займається накопиченнями, обліком та розподілом пенсійних внесків для майбутньої виплати пенсій.

Принципи діяльності Пенсійного Фонду ґрунтуються на солідарності та державній підтримці. Заробіток кожного працездатного громадянина вноситься до загального фонду, з якого виплачуються пенсії людям похилого віку. Ніхто не залишається без заслуженого забезпечення на старості або за інвалідності.

Терміни нарахування та виплати пенсій залежать від тривалості страхового стажу та наявності пенсійного віку. Пенсійний вік може змінюватись в залежності від статі та року народження, проте зазвичай для чоловіків він становить 65 роки, для жінок – 60-65 років.

Пенсійний Фонд працює у режимі п'ятиденного робочого тижня. Громадяни можуть звернутися до будь-якого відділення Пенсійного Фонду для отримання інформації про свій страховий стаж, порядок призначення та виплати пенсії, а також про інші питання пенсійного забезпечення.

Важливо пам'ятати, що державне пенсійне забезпечення має базовий характер. Щоб забезпечити гідну старість, можна укласти недержавне пенсійне страхування чи пенсійне накопичення у комерційних організаціях. Це дозволить додатково накопичити кошти та отримати додаткові виплати після досягнення пенсійного віку.

Пенсійний Фонд є універсальним інститутом обов'язкового пенсійного страхування забезпечуючи фінансову стабільність пенсійної системи країни.

Основними джерелами формування пенсійних накопичень є страхові внески, відрахування роботодавців, прибуток від інвестицій та доходи від використання майна Пенсійного Фонду.

Щоб отримати інформацію про свої пенсійні накопичення та дізнатися про можливі виплати пенсії, громадянам слід звернутися до регіональних відділень Пенсійного Фонду або скористатися онлайн-сервісами.

Робота та функції Пенсійного Фонду регулюються відповідними нормативними актами. Для забезпечення стабільності пенсійного забезпечення необхідно своєчасно та правильно сплачувати страхові внески.

В Україні державна політика в сфері пенсійного забезпечення реалізується через кілька основних механізмів, представлених в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Механізми пенсійного забезпечення України

Механізм пенсійного забезпечення	Опис механізму
Обов'язкова державна пенсійна система	Україна має обов'язкову пенсійну систему, в якій працюючі громадяни та їхні роботодавці сплачують обов'язкові пенсійні внески. Це внески зараховуються на спеціальний рахунок у Державному фонді страхування, з якого пізніше фінансуються пенсійні виплати. Величина внеску визначається відповідно до заробітної плати та інших доходів.
Вікові пенсійні норми	Україна має встановлені вікові норми виходу на пенсію для різних категорій громадян. Ці норми залежать від статі та років стажу. Наприклад, вік для жінок може бути 60 років з загальним стажем 25 років, а для чоловіків – 63 роки зі стажем 15 років.

Продовження таблиці 2.1.

Пенсійні виплати	Пенсійні виплати здійснюються згідно з нормативами, визначеними законодавством. Вони можуть бути виплачені у вигляді пенсійних виплат за віком, інвалідності чи втрати годувальника. Розмір пенсій залежить від заробітку, стажу та інших факторів.
Соціальні гарантії	Україна надає деякі соціальні гарантії для осіб, які не мають достатнього стажу чи заробітку для отримання повноцінної пенсії. Наприклад, існує гарантійна пенсія для осіб, які мають обмежений стаж.
Добровільне пенсійне страхування	Окрім обов'язкової системи, існує можливість добровільного пенсійного страхування. Це дозволяє громадянам збільшити свій пенсійний фонд шляхом внесків до добровільних пенсійних фондів.
Фінансування	Фінансування пенсійної системи здійснюється за рахунок обов'язкових пенсійних внесків, бюджетних асигнувань та інших джерел.
Інформаційні кампанії	Важливим механізмом є поширення інформації про права та можливості в сфері пенсійного забезпечення. Інформаційні кампанії сприяють підвищенню свідомості громадян щодо їхніх пенсійних прав.

Джерело: складено автором

Ці механізми передбачені для допомагають забезпечити реалізацію державної політики у сфері пенсійного забезпечення в Україні та розвитку соціально-економічний розвиток суспільства.

2.2. Механізми реалізації державної політики в сфері пенсійного забезпечення

Державна політика пенсійного забезпечення часто регулюється спеціальними законами та нормативно-правовими актами. Ці документи встановлюють правила та принципи пенсійної системи, включаючи віку виходу на пенсію, розміри пенсій, умови набуття пенсійних прав та інші аспекти, в умовах адміністративно-політичного реформування та інституційних перетворень, що призводить до появи нових об'єднань.[60, 78].

Основні характеристики обов'язкової державної пенсійної системи включають:

Обов'язковість

- Участь у системі є обов'язковою для певних категорій працюючих громадян та їхніх роботодавців. Це може включати всіх працівників, які отримують офіційний зарібок, а також підприємців та інших категорій.

Пенсійні внески

- Процес пенсійного страхування полягає у тому, що зарібна плата працівників обкладається обов'язковими пенсійними внесками. Зазвичай це відсоток від зарібку. Роботодавці також сплачують свої внески.

Соціальні гарантії

- Держава зазвичай передбачає певні соціальні гарантії, наприклад, пенсії в разі інвалідності чи втрати годувальника, гарантовані мінімальні розміри пенсій для осіб із низьким доходом тощо.

Управління фондом

- Держава відповідає за управління пенсійним фондом, включаючи інвестування накопичених коштів та забезпечення стабільності системи.

Акумуляція коштів

- Збирані пенсійні внески накопичуються на спеціальних рахунках або фондах. Ці кошти інвестуються з метою збільшення їхньої прибутковості на протязі років.

Рис. 2.1. Основні характеристики обов'язкової державної пенсійної системи

Після досягнення визначеного віку чи маючи необхідний стаж, особа має право отримувати пенсійні виплати згідно з встановленими правилами. Розмір пенсії може залежати від заробітку, стажу та інших факторів.

Обов'язкова державна пенсійна система є важливим елементом соціальної захищеності та фінансової стабільності пенсіонерів у багатьох країнах, включаючи Україну. Багато країн мають спеціальні державні фонди чи організації, які відповідають за збирання та управління пенсійними внесками, а також виплату пенсій. Ці фонди можуть функціонувати на обов'язкових пенсійних внесках від працівників та роботодавців, а також додаткових добровільних внесках. Більшість країн мають обов'язкові пенсійні програми, за якими працівники та роботодавці зобов'язані сплачувати певну частку свого доходу на пенсійний фонд. Ці програми можуть бути визначеного внеску або визначеного внеску з урахуванням заробітку. Для успішної реалізації пенсійної політики важливо забезпечити свідомість громадян про їхні права, обов'язки та можливості щодо пенсійного забезпечення. Тому інформаційні кампанії та освітні заходи грають важливу роль.

Україна стикається з численними проблемами у сфері пенсійного забезпечення. Найбільш серйозні проблеми:

1. Недостатньо високі пенсії: середня пенсія в Україні значно нижча від мінімальної зарплати, що становить перешкоду для багатьох людей у забезпеченні достатнього життя на пенсії. Також, пенсійна система в Україні не забезпечує достатню компенсацію за періоди безробіття або відсутності виплат протягом деяких періодів життя.

2. Недостатність фінансування в пенсійному забезпеченні може мати різні причини та наслідки. Основна причина полягає в тому, що кількість пенсіонерів зростає, а кількість працездатних людей, які сплачують пенсійні

внески, зменшується. Це може бути пов'язано з демографічними змінами, зокрема зі зростанням тривалості життя та зменшенням народжуваності.

Недостатнє фінансування може мати наслідки для пенсіонерів, так як вони можуть не отримати достатньої пенсії для життя. Також це може призвести до зменшення соціального захисту та погіршення умов життя пенсіонерів.

Для вирішення проблеми недостатнього фінансування в пенсійному забезпеченні можуть використовуватись різні заходи. Одним з можливих рішень є збільшення пенсійних внесків, які сплачуються працездатними людьми. Іншим рішенням може бути збільшення віку виходу на пенсію, що може допомогти зменшити кількість пенсіонерів та збільшити кількість людей, які сплачують пенсійні внески.

Крім того, можуть використовуватися й інші заходи, такі як підвищення ефективності пенсійної системи, залучення додаткових джерел фінансування, наприклад, за рахунок інвестицій в пенсійні фонди або збільшення податків. Важливо знайти баланс між різними заходами, щоб забезпечити стабільність та рівновагу пенсійної системи, а також задоволення потреб пенсіонерів.

2.3. Аналіз фінансового стану здійснення пенсійних виплат в Україні

За останні роки пенсійне забезпечення в Україні зазнавало змін у зв'язку з проведенням реформ та змінами в економіці та соціальній сфері.

Один з ключових етапів реформування пенсійної системи в Україні був завершений у жовтні 2018 року прийняттям Закону "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення". Зокрема, було запроваджено поетапне підвищення пенсійного віку до 60 років для жінок та до 62 років для чоловіків, а також змінено формулу розрахунку пенсій.

У 2020 році у зв'язку з пандемією COVID-19 було прийнято ряд заходів щодо соціальної підтримки населення, включаючи пенсіонерів. Зокрема, була встановлена одноразова допомога пенсіонерам в розмірі 1000 грн.

У 2021 році було запроваджено ще один етап підвищення пенсійного віку, згідно з яким для жінок пенсійний вік збільшується на 4 місяці на рік до досягнення 60 років, а для чоловіків - на 6 місяців на рік до досягнення 62 років. Також у 2021 році була запроваджена пільгова пенсія для вислуги років для деяких категорій працівників, зокрема для вчителів та медичних працівників.

У 2022 році в Україні відбулося підвищення мінімальної пенсії до 2000 грн, а також відбулася індексація пенсій на рівень інфляції. Пенсійне забезпечення становить важливу частину системи соціального захисту населення. Дані заходи спрямовані для фінансового захисту громадян в результаті настання пенсійного віку, інвалідності, втрати годувальника.

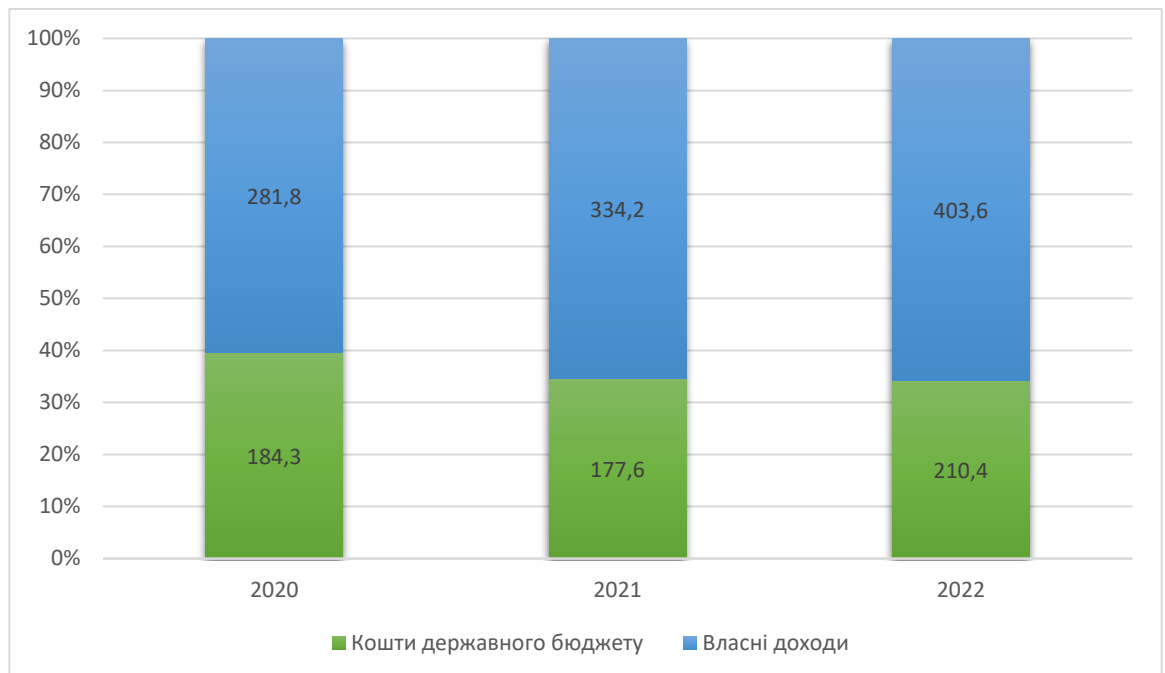

Рис. 2.2. Структура доходів ПФУ в 2020-2021 рр. [26]

За даними Пенсійного фонду України (ПФУ), його доходи в 2021 році порівняно з 2020 роком збільшилися на 45,7 млрд грн (+9,8%) – до 511,8 млрд грн, у т.ч.

- власні доходи ПФУ зросли на 52,4 млрд грн (+18,6%) – до 334,2 млрд грн (надходження частини ЄСВ - 301,4 млрд грн, що на 9,1 млрд грн, або на 2,9% менше від плану);

- обсяг підтримки держбюджету зменшився на 6,7 млрд грн (-3,6%) до 177,6 млрд. грн.

Основні зміни видатків:

- на пенсійні виплати у 2016 році порівняно з показником попереднього року характерні зменшення на 12,2 млрд грн, або 5%, а у 2017 та 2018 рр. збільшення на 36,8 та 66 млрд грн відповідно, або 15 та 23%;

- адміністративні витрати зросли на 1,1 та 1 млрд грн відповідно, або 45% та 26% в 2017 та 2018 рр.;

- видатки на оплату послуг поштових підприємств з виплати та доставки пенсій, які мають незначну питому вагу (близько 0,5%) та майже не змінювалися протягом 2016-2018 рр.

Важливо зазначити про активну інвестиційну діяльність НПФ, яка є переважною у такі види фінансових інструментів, як державні цінні папери (1 263,5 млн грн, або 46,0% станом на 31.12.2018) та банківські депозити (985,5 млн грн, або 35,9%). Інвестиції в облігації українських підприємств становили лише 298,6 млн грн, або 10,9%, в об'єкти нерухомості – 47,3 млн грн, або 1,7%, та в акції (українських та іноземних емітентів) – 47,5 млн грн, або 1,7%. У 2017 році інвестиції в державні цінні папери та банківські депозити перевищили 90% портфелів чотирьох найбільших НПФ.

Вивчивши динаміку основних фінансових показників Пенсійного фонду України можна говорити про те, що недотримання основних економічних законів при формуванні бюджету Пенсійного фонду зумовило значні обсяги його дефіциту та спричинило суттєву зміну структури доходів і видатків. У ході аналізу діяльності ПФУ було виявлено, що її головною проблемою є дисбаланс дохідної та видаткової частин бюджету як наслідок системного порушення принципу економічної залежності видатків споживання від отриманих доходів і внутрішнього валового продукту. Згідно зі статистич-

ними даними, 2019 рік був найгіршим щодо демографії. Народжуваність в Україні у 2019 році зменшилося до показника – 7,4 новонароджених на 1000 осіб населення. Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо підвищення пенсій» передбачено виплачувати за віком по інвалідності у разі втрати годувальника 24 (опосередкована) індексація пенсій від 2021 року, яка відбуватиметься шляхом збільшення на коефіцієнт, що відповідає показнику 50% зростання споживчих цін за попередній рік та 50% показника зростання середньої заробітної плати (доходу), з якої сплачено страхові внески, за три календарні роки, що передують попередньому року до того, в якому проводять збільшення. З квітня 2021-го пенсійний вік для жінок збільшено до 60 років і таким чином вік і правила виходу на пенсію у чоловіків і жінок однакові.

Важливе значення для економіки соціального забезпечення займають статистичні дані щодо кількості зареєстрованих пенсіонерів та отримання ними соціальних виплат, оскільки від цього залежить сума виділених коштів з бюджету держави. Наведемо статистичні дані щодо кількості пенсіонерів усіх категорій у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Кількість пенсіонерів усіх категорій

Показники	2016	2019	2020	2021
Усього пенсіонерів, тис. осіб, в тому числі:	12296	11470	11335	11131
за віком	9408	8693	8535	8330
по інвалідності	1400	1415	1454	1479
у разі втрати годувальника	726	646	649	641
за вислугу років	660	629	616	604
соціальні пенсії	101	84	78	73

довічне грошове утримання суддів у відставці (при повному і неповному стажі роботи)	1	3	3	4
---	---	---	---	---

Джерело: складено автором на основі [20, с.76]

З таблиці можемо зробити висновки, що кількість пенсіонерів поступово зменшується, а саме за віком кількість у порівнянні з 2016 роком знизилася на 1078, у разі втрати годувальника – 85, за вислугу років – 56 осіб. На жаль, кількість отриманих пенсій по інвалідності зросла з 2016 року по 2021 рік на 79 осіб. Дані показники свідчать про те, що виплати на соціальне забезпечення пенсіонерів поступово зменшуються, що є позитивним показником для бюджету держави, механізми розподільчий та накопичувальний, а стратегічною метою реформ у сфері пенсійного забезпечення України

Таблиця 2.3.

Середній розмір призначеної місячної пенсії пенсіонерів усіх категорій

Показники	2016	2019	2020	2021
Середній розмір призначеної місячної пенсії, усього	1699,5	2645,7	3083,0	3507,5
за віком	1690,3	2648,2	3064,8	3539,0
по інвалідності	1545,2	2118,6	2641,1	2859,5
у разі втрати годувальника	1640,3	2491,4	2916,5	3249,9
за вислугу років	2282,4	3970,6	4500,5	4763,3
соціальні пенсії	1099,0	1499,6	1644,3	1786,1

довічне грошове утримання суддів у відставці (при повному і неповному стажі роботи)	1786,1	28702,4	45874,2	67961,4
---	--------	---------	---------	---------

Джерело: складено автором на основі [21]

У період з 2016 по 2021 рр. відбулися такі зміни в розмірах пенсій: найбільше в грошовому еквіваленті змінилася пенсія у суддів – зросла на 1808 грн.; на другому місці за рівнем абсолютного зростання – пенсії за вислугу років, що зросли на 2480,9 грн.; найменше зросла соціальна пенсія – на 687,1 грн.

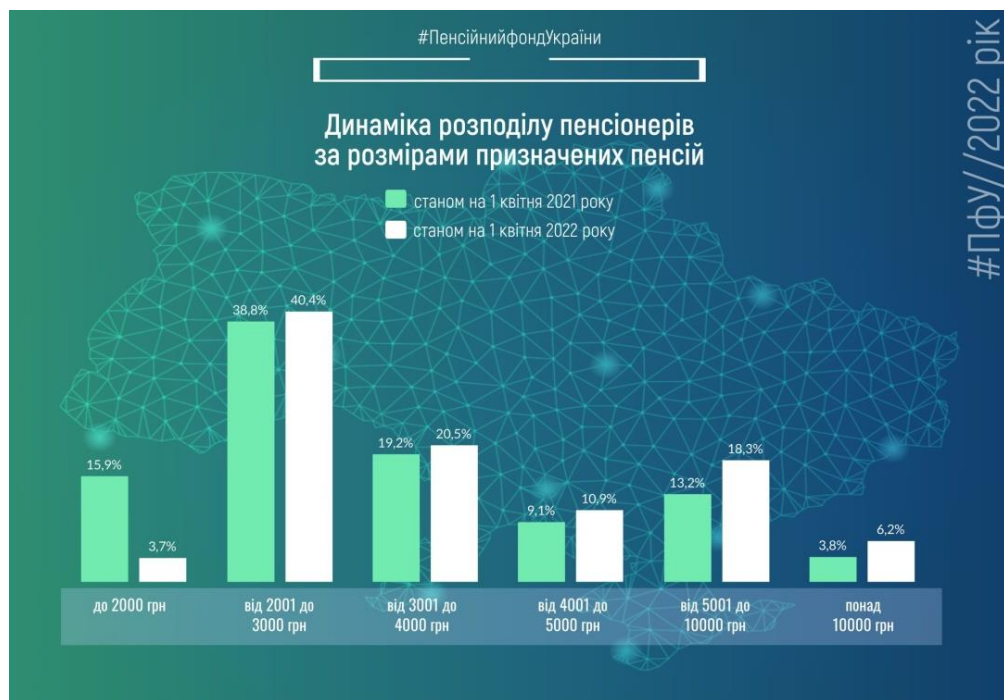

Рис. 2.3. Середній розмір призначеної місячної пенсії пенсіонерів усіх категорій

У жовтні 2017 року було ухвалено Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення пенсій» від 03.10.2017 року №2148-VIII, що суттєво змінило пенсійне законодавство та вплинуло на розмір і механізм розрахунку пенсій. З 1 жовтня 2017 року було скасовано сплату ПДФО пенсіонерами, які працюють. Також, позитивним

моментом є те, що запроваджено бонус для пенсіонерів, які продовжують працювати після 60 років (і мають необхідний стаж роботи), а саме:

- щомісяця сплачується 0,5% від розміру пенсії за кожен додатковий місяць стажу (або 6% за рік) за перші 5 років;
- щомісяця сплачується 0,75% від пенсії за кожен місяць стажу (або 9% за рік), якщо продовжать працювати більше 5 років [22]. Згідно зі статистичними даними, 2019 рік був найгіршим щодо демографії. Народжуваність в Україні у 2019 році зменшилося до показника – 7,4 новонароджених на 1000 осіб населення. Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо підвищення пенсій» передбачена щорічна (опосередкована) індексація пенсій від 2021 року, яка відбуватиметься шляхом збільшення на коефіцієнт, що відповідає показнику 50% зростання споживчих цін за попередній рік та 50% показника зростання середньої заробітної плати (доходу), з якої сплачено страхові внески, за три календарні роки, що передують попередньому року до того, в якому проводять збільшення. З квітня 2021-го пенсійний вік для жінок збільшено до 60 років і таким чином вік і правила виходу на пенсію у чоловіків і жінок однакові. Саме дані реформи, які поступово відбувалися в пенсійній системі привели до постійних змін в статистичних даних щодо середнього розміру призначеного пенсійного забезпечення. Для більш точного аналізу суми пенсійних виплат необхідно дослідити динаміку зміни розміру пенсії в Україні в еквіваленті – долар США, оскільки гривня на протязі довгого періоду постійно зазнавала девальвації. Це є основною резервною, найпоширенішою валютою та більш стійкою.

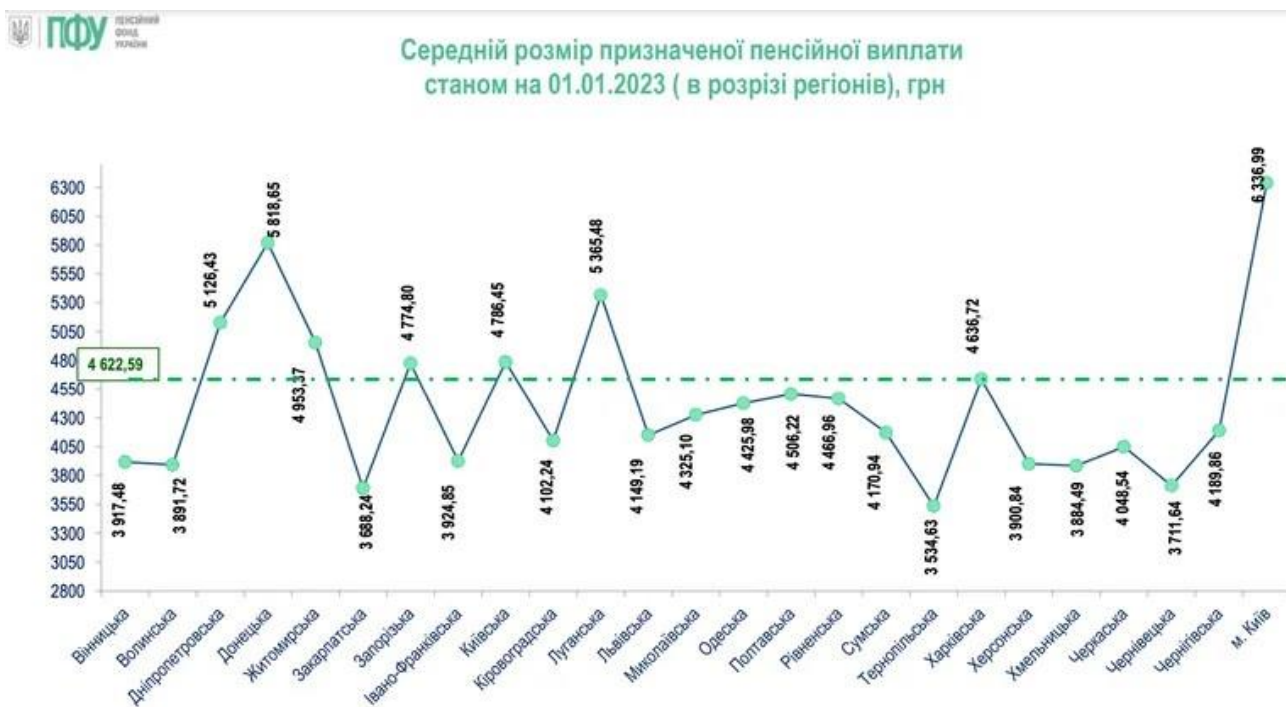

Рис. 2.4. Динаміка середнього роз. пенсійної виплати в Україні за 2023 р. [23]

У 2023 році змінився необхідний розмір стажу для виходу на пенсію. Тепер, щоб піти на пенсію у віці 60 років, необхідно мати стаж роботи протягом 30 років. Якщо недостатньо стажу, є два варіанти: чекати або докупити недостаючий стажу.

Для того щоб вийти на пенсію у віці 63 роки, потрібно мати мінімум 20 років стажу. Якщо і цього стажу немає, є можливість відпочити від роботи з 65 років, але лише за умови наявності страхового стажу тривалістю не менше 15 років.

Також варто нагадати, що в 2023 році уряд активно впроваджує накопичувальну пенсійну систему. Ця реформа передбачає, що кожен громадянин України отримає власний рахунок для накопичення коштів на пенсію.

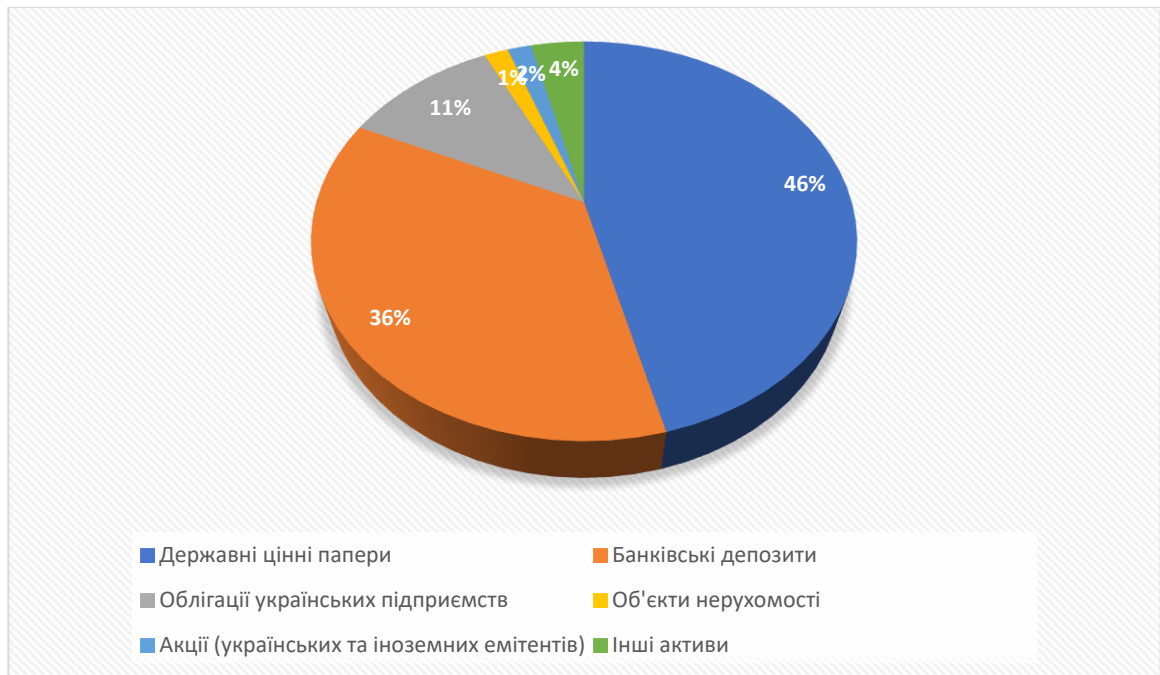

Рис. 2.5. Склад активів НПФ України станом на 31.12.2018 [27]

Одержання інвестиційного доходу вищого за рівень інфляції є досить обмеженим фінансовими інструментами в Україні. Крім того, виникають сумніви щодо реалізації досить високої плати за послуги, яку встановлюють НПФ, які спричиняють високий відсоток активів у державних облігаціях та банківських депозитах. Відповідно до цього НПФ формує портфель до якого входять об'єкти інвестування з мінімальним ступенем ризику. Тому особливу увагу треба приділити вибору інвестиційних інструментів, використовуючи які НПФ зможуть забезпечити захист грошових коштів і також населення від інфляційних процесів і при цьому отримувати визначений приріст капіталу.

Таблиця 2.4.

Динаміка структури інвестованих пенсійних активів за 2020-2021рр

Назва активу	Станом на 31.03.2020		Станом на 31.03.2021		Приріст станом на 31.03.2021/ станом на 31.03.2020, (%)
	Загальна вартість, млн грн	Відсоток від загальної суми активів, %	Загальна вартість, млн грн	Відсоток від загальної суми активів, %	

Державні цінні папери	1334,3	43,0%	1731,2	47,6%	29,7%
Грошові кошти	1307,5	42,1%	1372,4	37,7%	5,0%
Облігації підприємств	187,2	6,0%	221,5	6,1%	18,3%
Об'єкти нерухомості	88,5	2,8%	90,3	2,5%	2,0%
Дебіторська заборгованість	79,7	2,6%	39,9	1,1%	-49,9%
Акції	46,7	1,5%	50,6	1,4%	8,4%
Інші інвестиції	25,7	0,8%	15,2	0,4%	-40,9%
Облігації внутрішніх місцевих позик	29,3	0,9%	104,8	2,9%	257,7%
Банківські метали	7,6	0,3%	10,5	0,3%	38,2%
Всього:	3106,5	100,0%	3636,4	100,0%	17,1%

Джерело: складено автором на основі [28, с.76]

Згідно з даних таблиці можемо проаналізувати, що приріст вкладень спостерігається в облігації внутрішніх місцевих позик (257,7%), державні цінні папери (29,7%), грошові кошти (5%), облігації підприємств (18,3%), об'єктинерухомості (2%), акції (8,4%), банківські метали (38,2%). При цьому, значно зменшився обсяг дебіторської заборгованості (на 49,9%) та вкладень в інші інвестиції (на 40,9%).

Загальний дохід, отриманий від інвестування пенсійних активів, станом на 31.03.2021 становив 2 705,3 млн. грн., збільшившись у порівнянні зі станом на 31.03.2020 на 540,2 млн. грн., або на 25,0%. Витрати, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, станом на 31.03.2021 зросли на 16,7 % у порівнянні з аналогічним періодом 2020 року і в цілому за час існування пенсійних

фондів становлять 474,3 млн. грн., або 13,0% від загальної вартості активів НПФ.

Отже, згідно проведеного аналізу щодо пенсійних виплат та статистичних даних можемо зробити висновки, що кількість пенсіонерів поступово зменшується і як результат виплати на соціальне забезпечення також. При цьому уряд щорічно збільшує розмір пенсійних виплат, але порахувавши даний показник у доларовому еквіваленті, треба зазначити, що реальне значення середнього розміру пенсійних виплат в Україні зазнало негативних тенденцій. Важливо зазначити, що також середній розмір призначуваних пенсійних виплат зазнає змін через постійні реформування та демографічні зміни в державі. За даними Пенсійного фонду України (ПФУ), його доходи поступово зростають, що є позитивним показником для бюджетної системи (у 2021 році порівняно з 2020 роком збільшилися на 45,7 млрд грн (+9,8%)). Крім того, НПФ займається активно інвестиційною діяльністю. Ця діяльність дає змогу вирішувати двоєднезавдання: зберігати від знецінювання й збільшувати розміри накопичень на користь учасників і забезпечувати національній економіці додатковий довгостроковий фінансовий ресурс.

За даними Міністерства оборони України, військовослужбовці, які служать за контрактом, мають право на пенсію за віком, якщо вони набули пенсійного стажу в 20 років або пізніше. При цьому, згідно зі статтею 33 Закону України "Про статус військовослужбовців", пенсія військовослужбовців може складати до 80% військової посадової окладу на час припинення військової служби.

Згідно зі звітом Пенсійного фонду України за 2020 рік, загальна кількість одержувачів пенсій за віком становила 13 968 тис. осіб, з яких 39,5 тис. – військовослужбовці. Загальна сума виплат військовим склала 567 млн грн.

У 2021 році Пенсійний фонд України повідомив, що мінімальна пенсія в Україні збільшилася на 10% і становить 2 192 грн. У той же час, ставки пенсійного забезпечення військовослужбовців залишилися без змін.

Звіт Пенсійного фонду України за 2021 рік ще не був опублікований на момент мого періоду, але можна очікувати, що він міститиме дані про кількість одержувачів пенсій за віком, включаючи військовослужбовців, та загальну суму виплат за 2021 рік.

РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

3.1. Використання позитивного зарубіжного досвіду після військового стану, що до реалізації державної політики в сфері пенсійного забезпечення

Життя вимагає осмислення "вузьких місць" вітчизняної системи соціального захисту військовослужбовців, громадян, звільнених з військової служби, та членів їхніх сімей. Необхідне вироблення перспективного концептуального погляду її розвитку. У вирішенні цих проблем певну допомогу може

дати вивчення досвіду правового регулювання соціального захисту військовослужбовців іноземних держав.

Розробка проблем правового регулювання соціального захисту військовослужбовців іноземних держав є актуальною в теоретичному, ідеологічному та практико-прикладному сенсі. З теоретичного боку вона сприяє повнішому осмисленню нових явищ і тенденцій у розвитку військового права та права соціального забезпечення, дає можливість у наукових цілях оперувати новітнім зарубіжним правовим матеріалом. В ідеологічному сенсі вона дає змогу усвідомити ціннісні детермінанти, які закладені в основу перетворень, що здійснюються в арміях низки держав. Нарешті, у практико-прикладному відношенні вивчення досвіду зарубіжних армій дозволяє виробити рекомендації, які можуть бути враховані вітчизняними органами законодавчої та виконавчої влади, органами військового управління у їхній практичній діяльності.

У процесі демократичних перетворень у суспільстві тенденція використовувати передовий зарубіжний досвід стає дедалі помітною. Однак не всі і не завжди достатньо підготовлені для її сприйняття. На жаль, у багатьох випадках має місце некритичне відношення до чужого досвіду, бажання перенести його на вітчизняний ґрунт без урахування сукупності зв'язків і відносин, у яких він склався. Основні причини великих прогалин у використанні закордонного досвіду треба шукати в нашій багаторічній зневазі порівняльними дослідженнями проблем держави та права. Певні позитивні зрушення щодо подібних досліджень відбулися наприкінці 70-х – на початку 80-х років, але вони виявилися недостатніми. Це повною мірою стосується і проблем соціального захисту військовослужбовців [31].

Так, за прогнозами Міжнародного центру перспективних досліджень «за умов збереження сучасного пенсійного віку» в середині нашого століття на 1000 осіб працездатного віку припадатиме близько 900 пенсіонерів. А якщо збережеться нинішня практика надання пільгових пенсій і вік виходу на пенсію та підтвердяться прогнози щодо очікуваного рівня безробіття, то вже

в середині 20-х років нинішнього століття кількість пенсіонерів дорівнюватиме кількості працюючих, а в 40-х роках перевищить її [72].

Сьогодні фахівці обговорюють багато варіантів удосконалення системи пенсійного забезпечення. Головними з них є підвищення пенсійного віку для жінок; збільшення ставки внесків до пенсійного фонду; обмеження максимальних розмірів пенсій і пенсій працюючим пенсіонерам, дочасний вихід на пенсію тощо. Проте жоден з них не є досконалим, саме тому і перебуває тільки на стадії обговорення [72].

Так, підвищення пенсійного віку допоможе зменшити кількість пенсіонерів та збільшити обсяги надходження внесків, але водночас можуть виникнути проблеми з працевлаштуванням молоді та й абсолютно зрозуміло, що від такого кроку не в захваті будуть самі пенсіонери. Збільшення ставки внесків також не вихід, адже демографічні прогнози свідчать, що «через 40 років на одного працюючого в Україні припадатиме два пенсіонери і збільшення ставки не тільки не забезпечить Пенсійний фонд необхідною сумою надходжень, а ще й посилить «тінізацію» оплати праці та трудових відносин загалом [72].

Заборона працювати після досягнення пенсійного віку може спричинити істотну втрату кадрів, адже в Україні працює п'ята частина пенсіонерів і здебільшого це працівники галузі освіти та охорони здоров'я. Крім того, існують й такі проблеми, які «ускладнюють процеси її 75 модернізації:

- недосконалість старої пенсійної системи;
- непослідовність в пенсійному законодавстві;
- відсутність правового поля додаткового пенсійного забезпечення;
- незначна різниця розмірів пенсій залежно від стажу роботи і величини заробітної плати;
- високе податкове навантаження на працівників і роботодавців;
- дуже високі пенсійні внески при низьких розмірах пенсій;

— недостатні обсяги страхових внесків для пенсійного забезпечення»

Фактором, який ускладнює ситуацію у сфері пенсійного забезпечення є наближення рівня кількості працюючих з пенсіонерами. Враховуючи наявні проблеми, пенсійне забезпечення в Україні потребує значного удосконалення. Для покращення пенсійного забезпечення в Україні «доцільно:

— продовжувати роботу із вдосконалення пенсійного законодавства, особливо в частині впровадження нагромаджувального рівня пенсійного страхування;

— зменшити кількість пілг, створюючи окремі пенсійні програми для працівників шкідливих професій. Потрібно стимулювати працедавців покращувати умови праці для запобігання втрати здоров'я та продовження тривалості активного періоду життя працівників, ніж давати змогу виходу на пенсію раніше встановленого віку;

— вдосконалити механізм індексації пенсій з метою підтримки купівельної спроможності доходів та запобігання бідності пенсіонерів;

— скасувати мінімальні гарантовані пенсії, що стимулюватиме громадян відмовлятися від нелегальних зарплат;

— заборонити раптове збільшення обсягу пенсій у час передвиборчої кампанії» [73, с.198].

Подолання зазначених проблем в сфері пенсійного забезпечення можна буде досягнути за «рахунок:

— по-перше, підвищення фінансової платоспроможності пенсійної системи;

— по-друге, істотного зменшення неофіційної зайнятості та зменшенням прихованого безробіття;

— по-третє, підвищення рівня заробітної плати та зменшення рівня безробіття;

— по-четверте, підвищення рівня пенсійного віку, враховуючи демографічну ситуацію в країні;

— по-п'яте, заборони впровадження нових пільг, не підкріплених належним фінансуванням;

— по-шосте, раціонального перерозподілу видатків між Пенсійним фондом, бюджетом та недержавними соціальними фондами».

Наразі необхідним є звернутися до зарубіжного досвіду формування систем пенсійного забезпечення. Так, опитування показало потребу в ефективній інформаційно-освітній роботі з пенсійних питань. Компанія «Aon Consulting» провела опитування більше, ніж 7500 працівників із 10 Європейських країн: США, Бельгії, Данії, Франції, Німеччини, Ірландії, Нідерландів, Норвегії, Іспанії, Швейцарії та Великої Британії.

Розглянемо використання позитивного зарубіжного досвіду після військового стану, що до реалізації державної політики в сфері пенсійного забезпечення. Система соціального захисту військовослужбовців у будь-якій країні є найважливішим фактором забезпечення високої бойової готовності військ і, безсумнівно, допомагає військовому керівництву ефективніше вирішувати завдання, що стоять перед ним. Законодавством США передбачається внесення через кожні чотири роки корективів до цієї системи. Спеціально призначена президентом комісія з питань виплати допомоги та компенсацій у видах збройних сил представляє розміри грошового утримання військовослужбовців на найближчий час, а також порядок та умови отримання різних допомог.

Аналіз законодавства США, а також публікацій з проблем соціального захисту дозволяє виокремити основні завдання, пов'язані з побудовою механізму соціального захисту американських військовослужбовців. До них слід віднести: розробку та постійне вдосконалення законодавства в галузі соціального захисту; створення механізму реалізації органами державного та військового управління прав і свобод, пільг та привілеїв, встановлених законом; забезпечення матеріально-побутових умов для військовослужбовців, осіб, звільнених з військової служби, та членів їх сімей; формування органів соціального захисту у структурах представницької та виконавчої влади; ресурсне

забезпечення соціальної захищеності військовослужбовців; визначення та подальший розвиток форм та видів соціальних благ з урахуванням специфіки різних груп військовослужбовців та конкретної соціально-економічної ситуації в країні; створення широкої мережі недержавних організацій (спілок, товариств, фондів тощо), які займаються військовою соціальною роботою; підбір та підготовку кадрів соціальних працівників як для військової соціальної роботи в інституті управління соціальною діяльністю, так і для масової соціальної роботи безпосередньо з людьми.

Рішення перелічених завдань, як свідчить досвід США, є необхідною передумовою формування на державному рівні цільових програм соціального захисту, диференційованих з урахуванням виконуваних військовослужбовцями функцій, особливостей їхньої служби та побуту.

Відомо, що успіх соціального захисту визначається наявністю та якістю законодавчої бази. У зв'язку з цим безперечний інтерес представляє існуючий у США механізм розробки та прийняття законів та поправок до них з питань соціального захисту військовослужбовців.

Питанням соціального захисту військовослужбовців та ветеранів збройних сил США, членів їхніх сімей надається першочергового значення і Конгресом, і адміністрацією. Пропозиції щодо відповідних проектів нових законів та поправок до чинних законодавчих актів готуються Міністерством оборони США та проходять попередню експертизу у Головному рахунковому управлінні. Експертну оцінку щодо них виносить також бюджетна служба Конгресу, зокрема її секція національної безпеки. Відповідно до законодавства, Міністерство оборони щорічно до 1 липня має надати Президенту доповідь про результати порівняння рівня грошового забезпечення військовослужбовців зі ставками заробітної плати цивільних службовців (державного та приватного сектору) та відповідні рекомендації щодо перегляду основних видів забезпечення. Вони включаються до бюджетного послання Президента на черговий фінансовий рік.

Раз на чотири роки Міністерство оборони США готує спеціальну доповідь про систему матеріального забезпечення військовослужбовців, у якій формуються пропозиції та рекомендації щодо її вдосконалення. Законодавство США передбачає періодичну "ревізію" системи виплат військовослужбовцям для того, щоб ув'язати порядок та умови добровільного найму на військову службу з рівнем життя в країні та кон'юнктурою на ринку робочої сили. З цією метою Конгрес США спеціальним рішенням щороку підвищує їм базові оклади, надбавки на харчування та житло [32]. Розмір спеціальних, нагородних та різних компенсаційних виплат переглядається значно рідше – зазвичай раз на три-п'ять років. Загалом у бюджеті Міністерства оборони США передбачено близько 50 статей, що стосуються матеріального забезпечення військовослужбовців, починаючи з витрат за грошовим утриманням та закінчуючи витратами на поховання та виплату допомоги батькам, подружжю та дітям загиблих (померлих).

У Сенаті США питаннями соціального забезпечення військовослужбовців займаються, перш за все, Комітетом збройних сил і, зокрема, Підкомітетом з особового складу та персоналу, що входить до його складу, а також Комітетом у справах ветеранів [33].

У Палаті представників цими проблемами займаються Комітет із збройних сил і, в тому числі, Підкомітет, що входить до його складу, у справах військовослужбовців та компенсаціях (виплат). Важливу роль відіграє також Комітет у справах ветеранів, до якого входить низка підкомітетів: з питань компенсацій, пенсій та страхування; з питань освіти, підготовки та зайнятості; соціальних гарантій та захисту здоров'я; з житлових питань та меморіальної служби; нагляду та розслідувань. За поданням вищезазначених комітетів Конгрес США щорічно вносить близько 20-25 поправок до законодавства, що регулює питання соціального забезпечення військовослужбовців.

У структурі органів виконавчої США питаннями соціального захисту як діючих, і колишніх військовослужбовців займається Міністерство оборо-

ни. З цією метою у його складі створено управління кадрів, статистики та пенсійного забезпечення. Окремі питання також вирішує Міністерство охорони здоров'я та соціального забезпечення.

Після розпаду Соціалістичної Федеративної Республіки Югославії та ряду воєнних конфліктів, які супроводжували цей розпад, кожна з новоутворених країн почала формувати власне пенсійне законодавство. Це було складним завданням, оскільки конфлікти та економічні труднощі значно вплинули на соціальні та економічні структури цих країн. Відновлення соціальної справедливості, забезпечення пенсійної підтримки для ветеранів та постраждалих, а також створення стабільних пенсійних систем були основними завданнями при формуванні пенсійного законодавства.

Словенія: після отримання незалежності у 1991 році, Словенія почала реформувати свою пенсійну систему. Впродовж 1990-х років було прийнято кілька законів, які регулювали пенсійне забезпечення. Зокрема, була встановлена загальна пенсійна система, в якій пенсійні внески сплачуються всіма працівниками та роботодавцями. Ветеранам надавалися пільги та додаткові пенсійні виплати через спеціальні програми. Пенсійна система була змішаною, включаючи як державні, так і обов'язкові приватні пенсійні фонди. Протягом перших років після незалежності розроблялися нові підходи до пенсійного забезпечення. У 1999 році був прийнятий Закон про пенсійне та інвалідне страхування, який встановив основні принципи пенсійної системи в Словенії. Цей закон визначив правила для обчислення пенсій, вікові вимоги для отримання пенсії, порядок виплат та інші аспекти пенсійного забезпечення.

Протягом наступних років були внесені зміни та реформи до пенсійного законодавства з метою поліпшення системи. Відбувалася реформа виплат для ветеранів та осіб, які постраждали через війну. У 2000-х роках було розвинуто приватні пенсійні фонди, які доповнили державну систему. Громадяни мали можливість вибирати, чи сплачувати свої пенсійні внески до державного фонду, чи до приватних пенсійних фондів. На сьогоднішній день в

Словенії діє система загального пенсійного страхування, яка включає державний пенсійний фонд та приватні пенсійні фонди. Вік виходу на пенсію та умови отримання пенсії встановлені законодавством та регулярно оновлюються відповідно до демографічних та економічних факторів.

Отже, пенсійне законодавство в Словенії сформувалося у результаті поступового процесу, який розпочався після отримання країною незалежності у 1991 році. Закони та реформи були направлені на створення стабільної, справедливої та ефективно пенсійної системи, яка б враховувала потреби різних груп населення, зокрема ветеранів та осіб, які постраждали через війну та інші внутрішні перетворення. Словенія обрала поєднання державного та приватного пенсійного забезпечення, що надає громадянам можливість вибору внесків до пенсійних фондів.

Хорватія: після війни та отримання незалежності у 1991 році, Хорватія також розпочала реформу пенсійної системи. Було прийнято закони, які регулювали виплати пенсій для ветеранів та постраждалих. Поступово встановлювалися пенсійні фонди та резервні фонди для забезпечення стабільності системи. Пенсійне законодавство в Хорватії також було сформоване внаслідок процесу, пов'язаного з отриманням незалежності та наступними соціальними та економічними реформами. При цьому було важливо враховувати особливості новоутвореної держави, економічну ситуацію та потреби населення. У 1997 році був прийнятий Закон про пенсійне та інвалідне страхування, який визначив основні принципи пенсійної системи в Хорватії. Цей закон встановив вікові вимоги для отримання пенсії, порядок обчислення пенсій, умови виплат та інші аспекти. У зв'язку з війною, яка супроводжувала отримання незалежності, було важливо забезпечити соціальний захист для ветеранів та осіб, які постраждали від конфлікту. Для цього були введені спеціальні програми та пільги.

Протягом наступних років пенсійне законодавство в Хорватії зазнавало змін та реформ з метою вдосконалення системи. Були внесені зміни до умов отримання пенсії, розширено соціальні пільги та інші важливі аспекти.

У країні було розвинуто приватні пенсійні фонди, які надавали громадянам можливість вибору між державною та приватною пенсійною системою. Це стало однією зі складових стратегії забезпечення стійкості пенсійної системи.

Отже, пенсійне законодавство в Хорватії сформувалося на основі поступових реформ та адаптації до нових умов, включаючи реалії війни та отримання незалежності. Важливими аспектами були створення стійкої пенсійної системи та надання соціального захисту тим, хто постраждав внаслідок конфлікту.

Боснія і Герцеговина: У зв'язку зі складною політичною та економічною ситуацією, пенсійне законодавство у Боснії і Герцеговині було менше структурованим та децентралізованим. Різні етнічні групи мали свої власні підходи до пенсійного забезпечення, що ускладнювало формування єдиної системи. Після війни пенсійне законодавство в Боснії і Герцеговині було нестабільним та роздробленим через національні та етнічні відмінності. Формування пенсійних систем на рівні адміністративних одиниць: З урахуванням політичної структури країни, пенсійне законодавство формувалося на рівні різних адміністративних одиниць (республіки, ентітети тощо), що ускладнювало створення єдиної пенсійної системи. З часом були прийняті загальні принципи пенсійного забезпечення, такі як вікові вимоги для отримання пенсії, обчислення пенсій тощо. Проте існували різні підходи в різних частинах країни. Наприкінці 1990-х та на початку 2000-х років існували спроби координації пенсійних систем різних адміністративних одиниць. Були вироблені спільні принципи та засади, але реалізація була важкою через політичні реалії. На сьогоднішній день в Боснії і Герцеговині існують різні пенсійні системи на рівні різних адміністративних одиниць. Це створює певні виклики у плані координації та стабільності пенсійної системи в країні.

Сербія також стикалася з труднощами у реформуванні пенсійної системи через наслідки війни та політичні зміни. Проте з часом були прийняті закони, спрямовані на забезпечення пенсійної підтримки для ветеранів та

громадян. Формування пенсійного законодавства в Сербії було складним процесом, пов'язаним з політичними змінами, війною та розпадом колишньої Югославії. В результаті розпаду Югославії у 1990-х роках Сербія стала незалежною країною. Цей період супроводжувався політичними та економічними труднощами, включаючи війну на території колишньої Югославії. Після закінчення війни та отримання незалежності, Сербія почала реформи у соціальній сфері, включаючи пенсійне забезпечення. Поступово були визначені принципи та норми, що встановлювали умови та правила пенсійного забезпечення. У 2003 році був прийнятий Закон про пенсійне та інвалідне забезпечення, який встановив основні принципи пенсійної системи в Сербії. Цей закон визначив порядок обчислення пенсій, умови отримання, вікові вимоги та інші аспекти. У зв'язку з наслідками війни, важливою частиною пенсійного законодавства стало забезпечення виплат ветеранам та особам, які постраждали через конфлікт. Були введені спеціальні програми та пільги для цих категорій. Протягом наступних років були внесені зміни та реформи до пенсійного законодавства в Сербії з метою поліпшення системи та забезпечення стабільності. На сьогоднішній день в Сербії діє пенсійна система, в якій вікові вимоги для отримання пенсії, порядок обчислення та інші аспекти регулюються законодавством. Забезпечення виплат ветеранам та особам, які постраждали через війну, також є важливою частиною системи.

Узагалі, формування пенсійного законодавства в Сербії було спрямоване на створення стабільної та справедливої системи пенсійного забезпечення, яка враховувала особливості країни після війни та політичних змін.

Пенсійне забезпечення в Чорногорії сформувалося після отримання незалежності від колишньої Югославії та розпаду державного союзу з Сербією. Оскільки Чорногорія є молодою державою, процес створення пенсійної системи був досить складним та включав реформи та розвиток національної пенсійної системи. В 2006 році Чорногорія оголосила незалежність від Сербії та стала самостійною державою. Після отримання незалежності, Чорногорія розпочала роботу над створенням своєї національної пенсійної системи. У

2008 році був прийнятий Пенсійний закон, який визначив основні принципи пенсійного забезпечення, умови отримання пенсії, порядок обчислення тощо. З часом було внесено різні зміни до пенсійного законодавства з метою поліпшення системи та її адаптації до змінних соціальних та економічних умов.

У 2003 році був заснований Пенсійний фонд Чорногорії, який відповідає за управління пенсійними внесками та виплатами. У країні також були розвинуті додаткові пенсійні фонди, які надають можливість громадянам зберігати пенсійні накопичення у приватних фондах. На сьогоднішній день пенсійна система Чорногорії базується на загальній пенсійній системі з обов'язковими внесками, а також додатковими пенсійними фондами.

Узагалі, формування пенсійного забезпечення в Чорногорії було спрямоване на створення стабільної та ефективної системи пенсійного забезпечення, яка відповідає потребам населення та забезпечує соціальний захист громадян.

Пенсійна реформа в Північній Македонії сформувалася внаслідок соціальних та економічних змін, які відбулися в країні після отримання незалежності від колишньої Югославії та в реакції на демографічні та фінансові виклики. Після отримання незалежності в 1991 році, Північна Македонія (тодішня Республіка Македонія) стикнулася зі складними економічними та соціальними викликами. В системі пенсійного забезпечення були присутні дефіцити та недоліки. У 1990-х роках були внесені перші зміни до пенсійного законодавства з метою поліпшити систему та забезпечити стабільність фінансування. Введення пенсійних внесків та інші заходи стали частиною цих реформ. У 2000-х роках Північна Македонія почала підготовку до глибокої пенсійної реформи, спрямованої на забезпечення більш стійкої та ефективної системи. Дослідження, консультації з експертами та міжнародними організаціями, а також обговорення зі стейкхолдерами були частинами цього процесу.

У 2005 році був прийнятий Закон про пенсійне та інвалідне забезпечення, який встановив основні засади нової пенсійної системи. Ця реформа передбачала перехід від дефіцитної пенсійної системи до накопичувальної системи.

Під новою системою громадяни мали можливість відкривати особисті облікові записи в пенсійних фондах та вносити внески. Це дозволило громадянам накопичувати пенсійні активи, які б використовувались на пенсійних виплатах у майбутньому. Протягом наступних років система пенсійного забезпечення в Північній Македонії проходила реформи та адаптацію відповідно до демографічних, економічних та соціальних реалій.

Спрямованість на накопичувальну систему та поетапне впровадження реформи були характерними рисами пенсійної реформи в Північній Македонії. Це дозволило забезпечити більш стійку та сталу пенсійну систему, адаптовану до змінних умов.

В кожній з цих країн формування пенсійного законодавства відбувалося в умовах складних та непередбачуваних обставин. Особливу увагу приділялося підтримці ветеранів та постраждалих, а також створенню стійкої та соціально справедливої пенсійної системи.

3.2. Розробка пропозицій щодо реалізації державної політики у сфері пенсійного забезпечення

Незадовільний стан пенсійного забезпечення населення України потребує реформування пенсійної системи та впровадження загальнообов'язкового державного пенсійного страхування з метою створення сталої фінансової системи для економічного захисту людини на старості за рахунок внесків як роботодавців, так і застрахованих осіб. При цьому головною проблемою є вибір оптимального співвідношення страхових внесків, щоб система пенсійного забезпечення давала можливість виплачувати гідну пенсію і щоб не

створювалися перешкоди для економічної діяльності та добробуту працюючих, а отже, не відбувалася тінізація економіки (на жаль, сьогодні саме виплата заробітної плати в конвертах» є причиною недостатнього обсягу внесків на пенсійне страхування).

Згідно з прогнозом демографічного розвитку України, здійсненого спеціалістами Організації Об'єднаних Націй (ООН), до 2050 р. очікується зростання чисельності населення пенсійного віку на фоні скорочення загальної кількості мешканців країни та чисельності населення працездатного віку.

Зазначені негативні демографічні тенденції зумовили необхідність реформування пенсійної системи та запровадження трирівневої системи пенсійного забезпечення. Першим кроком з реформування вітчизняної пенсійної системи стало ухвалення 9 липня 2003 р. двох законів – «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та «Про недержавне пенсійне забезпечення». Відповідно до цих нормативно-правових актів в Україні було запроваджено трирівневу пенсійну систему, як у багатьох зарубіжних країнах.

Перший рівень – це система державних пенсій, базова пенсія, яка є солідарною системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Другий рівень – це накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у накопичувальному фонді та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій та одноразових виплат.

Третій рівень – система недержавного пенсійного забезпечення, що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень для отримання громадянами пенсійних виплат. Недержавне пенсійне забезпечення у спільній системі держави розглядається як доповнення до державного рівня.

Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» визначає принципи, основи та механізми функціонування системи

загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, призначення, перерахунку та виплати пенсій, надання соціальних послуг за рахунок Пенсійного фонду України, які формуються за рахунок страхових внесків роботодавців, бюджетних та інших джерел. Закон також регулює порядок формування накопичувального пенсійного фонду та фінансування за рахунок його коштів видатків на оплату договорів страхування довічних пенсій або одnorазових виплат застрахованим особам, членам їх сімей та іншим особам.

За загальною системою державного пенсійного страхування передбачається призначення пенсійних виплат із солідарної системи пенсійного страхування та довічних пенсій за рахунок коштів, що акумулюються у накопичувальному фонді та враховуються на особовому рахунку застрахованої особи у базі даних персоніфікованого обліку Пенсійного фонду України.

Розмір пенсій за віком системи пенсійного страхування визначається за формулою, що враховує страховий стаж; заробіток, з якого сплачено страхові внески до Пенсійного фонду України; індивідуальний коефіцієнт заробітку; середню заробітну плату в Україні.

Стан демографічної ситуації в Україні свідчить про те, що для гідного рівня пенсійного забезпечення громадян необхідні не лише солідарний та накопичувальний загальнодержавні рівні, а й рівень недержавного пенсійного забезпечення. Це дозволить значною мірою збільшити розмір доходу людини після настання підстав для пенсії.

Рис. 3.1. Пенсії в Україні

Відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», необхідно передусім порівняти кінцеві виплати, які отримає майбутній пенсіонер із двох джерел – солідарного та обов'язкового накопичувального фондів, – і ті, які він отримуватиме у разі збереження лише солідарної системи. Тобто потрібно порівняти фінансову ефективність одно- та дворівневої систем та обрати більш прийнятну з урахуванням як соціальної захищеності пенсіонерів, так і можливостей української економіки.

Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» визначає правові, економічні та організаційні засади недержавного пенсійного забезпечення в Україні та регулює правовідносини, пов'язані з цим видом діяльності.

Система недержавного пенсійного забезпечення як складова системи накопичувального пенсійного забезпечення ґрунтується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень. Основною метою є отримання додаткових громадян до загальнообов'язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат за рахунок відрахувань на недержавне пенсійне забезпечення та інвестиційного доходу, нарахованого на ці відрахування.

Недержавне пенсійне забезпечення в Україні здійснюється:

- 1) пенсійними фондами шляхом укладання пенсійних контрактів між адміністраторами пенсійних фондів та вкладниками таких фондів;
- 2) страховими організаціями шляхом укладання договорів страхування довічної пенсії з учасниками фонду, страхування ризику настання інвалідності або смерті учасника фонду відповідно до Закону «Про недержавне пенсійне забезпечення» та законодавства про страхування;
- 3) банківськими установами відповідно до Закону «Про недержавне пенсійне забезпечення» та законодавством про банківську діяльність шляхом укладання договорів про відкриття пенсійних депозитних рахунків для накопичення пенсійних заощаджень у межах суми, визначеної для відшкодування

вкладів Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, що встановлюється згідно із законом.

Учасником недержавного пенсійного забезпечення є фізична особа, на користь якої сплачуються (сплачувались) пенсійні внески до пенсійного фонду або на пенсійний депозитний рахунок у банку, яка має право на недержавне пенсійне забезпечення на умовах та у порядку, визначених пенсійним контрактом, договором про відкриття пенсійного депозитного рахунки або договором страхування довічної пенсії, або який отримує пенсійні виплати із пенсійного фонду.

У більшості розвинених країн пенсії є головним джерелом доходів в старості, впливаючи на рівень і якість життя не лише старшого покоління, але і членів їх сімей, визначаючи споживчі і фінансові стратегії населення. Упродовж дорослого життя значна частина, а в розвинених країнах абсолютна більшість громадян країни пов'язана з пенсійною системою, сплачуючи пенсійні внески, податки, або отримуючи пенсії. На макрорівні пенсійна система грає важливу роль як економічний, соціальний і політичний інститут.

Пенсійні витрати є найбільшою статтею соціальних витрат держави, а пенсійні накопичення в країнах з накопичувальною системою – джерелом "довгих" грошей.

Відмінною рисою пенсійних систем в порівнянні з іншими видами соціального страхування виступає тривалий характер формування пенсійних прав і подальшої виплати пенсій. Тривалість повного пенсійного циклу – від моменту вступу в пенсійну систему і начала сплати внесків. Ще однією характерною рисою сучасних пенсійних систем виступає їх багатоукладний, або багаторівневий, характер.

Усередині однієї системи поєднується декілька підсистем (рівнів устроїв), що розрізняються по своїх цілях (зниження бідності шляхом зрівнювання – вертикального перерозподілу доходів на користь бідних, горизонтальний перерозподіл доходу усередині життєвого циклу на користь старшого віку, компенсація втраченого заробітку), методах фінансування (розподільне

чи накопичувальне), формі обліку пенсійних прав (солідарні чи індивідуальні), формулі розрахунку пенсій (зі встановленими виплатами або внесками), обов'язковості або добровільності участі. Сучасна українська пенсійна система поєднує декілька рівнів і підсистем, включаючи страхові і нестрахові елементи, розподільне і накопичувальне фінансування [23]. Незважаючи на деяку спільність внутрішніх і зовнішніх викликів, властивих більшості пенсійних систем незалежно від їх архітектури, необхідно зважати на специфіку організації різних рівнів пенсійного забезпечення для прогнозування фінансової стійкості пенсійних систем і оцінки виконання ними своїх функцій.

У Стратегії позначений наступний набір зовнішніх і внутрішніх чинників, що негативно впливають на стан української пенсійної системи – на даний момент і на перспективу.

Зовнішні причини несприятливої ситуації включають, наряду із старінням населення, параметри макроекономічного розвитку і високий рівень тіньової зайнятості. До числа внутрішніх чинників віднесені значні масштаби дострокових пенсій недостатній тариф пенсійних внесків для приватних підприємців, "невідповідність тарифів страхових внесків і зобов'язань по виплаті трудової пенсії" і сильний перерозподіл усередині пенсійної системи, із-за якого пенсія фактично перестала виконувати "функцію страхування втрати заробітку у зв'язку з досягненням пенсійного віку.

3.3. Рекомендації щодо вдосконалення механізмів реалізації державної політики у сфері пенсійного забезпечення

Реалізація ефективної державної політики у сфері пенсійного забезпечення вимагає комплексного підходу та врахування різних аспектів. Ось деякі пропозиції, які можуть сприяти поліпшенню пенсійної системи:

Таблиця 3.1.

Пропозиції поліпшення пенсійної системи

№	Пропозиції поліпшення пенсійної системи	Опис
1	Ретельний аналіз та оцінка поточної системи	Перш ніж впроваджувати зміни, важливо провести об'єктивний аналіз поточної пенсійної системи, виявити її переваги та недоліки, ідентифікувати проблемні аспекти та найбільш вразливі групи населення.
2	Розробка довгострокової стратегії	Необхідно створити довгострокову стратегію розвитку пенсійної системи, яка враховуватиме демографічні зміни, економічний контекст та соціальні вимоги. Ця стратегія повинна визначити конкретні кроки для досягнення стійкої та гідної пенсійної системи.
3	Диверсифікація джерел фінансування	Розгляд можливості впровадження різноманітних джерел фінансування, таких як обов'язкові внески, державний бюджет, інвестиційні фонди тощо. Це може допомогти зменшити залежність від одного джерела та забезпечити стійкість системи.
4	Сприяння приватним пенсійним заощадженням	Впровадження системи додаткових пенсійних заощаджень може допомогти громадянам активно вкладати кошти у своє майбутнє. Для цього слід розробити прозорі та легко доступні інструменти для збереження та інвестування.
5	Захист прав пенсіонерів та уразливих груп	Розробити механізми захисту прав пенсіонерів, забезпечити адекватні пенсійні

		виплати, індексування та доступ до медичних послуг. Особливу увагу слід приділити жінкам, інвалідам та іншим уразливим групам.
6	Розвиток освіти та консультування	Забезпечити громадянам доступ до інформації щодо різних пенсійних програм, їх переваг та ризиків. Розвивати освітні програми та консультування, щоб громадяни могли зробити обґрунтований вибір.
7	Створення незалежного органу для нагляду за пенсійною системою	Для забезпечення прозорості та відповідальності слід розглянути можливість створення незалежного регулятора або наглядової організації, яка контролюватиме функціонування пенсійної системи.
8	Адаптація до змін	Політика у сфері пенсійного забезпечення повинна бути готовою адаптуватися до змін у соціально-економічному середовищі. Забезпечити гнучкість системи для впровадження необхідних коректив з часом.
9	Громадське обговорення та залучення	Важливо включити громадськість у процес розробки та реалізації пенсійної політики. Громадське обговорення, думки експертів та відгуки можуть допомогти вдосконалити стратегію та забезпечити легітимність рішень.

Здійснення успішної пенсійної реформи вимагає багато часу, ресурсів та координації, але нарешті вона може привести до більш стійкої та гідної системи пенсійного забезпечення.

Рекомендації що до вдосконалення механізмів реалізації державної політики у сфері пенсійного забезпечення:

1. Транспарентність та інформаційна доступність.

Покращення транспарентності та інформаційної доступності в сфері пенсійного забезпечення є ключовим кроком до забезпечення довіри громадян до системи та їх здатності приймати обґрунтовані рішення. Спочатку необхідно створити веб-сайт або платформу, де громадяни зможуть знайти докладну інформацію про різні аспекти пенсійної системи. Це може включати правила, умови, розміри пенсій, а також статистику щодо фінансового стану системи. Забезпечити, щоб інформація була представлена зрозуміло та доступно для широкого кола громадян. Використовувати просту мову, графіки, діаграми та інші інструменти для зрозумілого викладу. Проводити регулярні інформаційні кампанії, які розповідають громадянам про їхні права, можливості та обов'язки у контексті пенсійного забезпечення. Забезпечити наявність контактних центрів або гарячих ліній, де громадяни можуть отримати відповіді на свої запитання та консультації щодо пенсійного забезпечення. Проводити регулярні публічні звіти про фінансовий стан пенсійної системи, результати реформ, а також плани на майбутнє. Організувати відкриті засідання, де громадяни можуть слухати доповіді експертів та ставити запитання. Співпрацювати зі засобами масової інформації для популяризації інформації про пенсійне забезпечення, організувати інтерв'ю з експертами, публікувати статті тощо. Організувати публічні обговорення та консультації з громадянами щодо важливих питань пенсійної системи. Розглядати їхні відгуки та пропозиції при прийнятті рішень. Забезпечити виконання стандартів та норм інформаційної безпеки, щоб гарантувати захист конфіденційної інформації громадян. Розробити педагогічні посібники, брошури та відеоматеріали, які допоможуть громадянам розібратися в пенсійних питаннях. Враховувати потреби осіб з обмеженими можливостями та інших уразливих груп, забезпечуючи доступ до інформації в різних форматах та мовах.

Зрозуміла, точна та доступна інформація є важливою передумовою для залучення громадян до пенсійної системи та підтримання їхньої довіри до неї.

2. Ефективне управління фондами.

Ефективне управління пенсійними фондами є ключовим аспектом забезпечення стабільності та прибутковості пенсійної системи. Для цього необхідно: визначити чітку стратегію і портфель інвестування, яка враховує рівень ризику, тривалість інвестування та очікуваний дохід. Розглянути різноманітність інвестицій, таких як акції, облігації, нерухомість, інфраструктура тощо, для зменшення ризику. Залучити висококваліфікованих фахівців з досвідом управління фінансами та інвестиціями для керування пенсійними фондами. Розробити механізми відбору та оцінки інвестиційних менеджерів та фондів для забезпечення найкращого результату. Постійно відстежувати фінансові результати та відповідність інвестиційної стратегії меті та цілям. Регулярно оцінювати ефективність інвестиційних рішень та вносити корективи при необхідності. Розподіляти інвестиційний портфель між різними класами активів та ринками для зменшення можливого ризику в разі погіршення ситуації на одному з ринків. Забезпечити незалежність управління пенсійними фондами від політичного та корпоративного впливу. Встановити механізми для запобігання конфліктам інтересів та недоречному втручанню. Аналізувати та оптимізувати витрати на управління фондами, такі як комісії для інвестиційних менеджерів. Обирати ефективні та вартісні інвестиційні інструменти, які дозволяють досягти потрібного рівня доходу при мінімальних витратах. Залучити зовнішніх експертів та консультантів для оцінки ризиків, аналізу ринків та рекомендацій щодо оптимальної стратегії інвестування. Розробити план забезпечення ліквідності для забезпечення можливості вчасно виплачувати пенсії пенсіонерам. Розглянути можливості реалізації активів та забезпечення потреби в готівці у разі потреби. Встановити механізми для збереження та зростання капіталу пенсійних фондів для забезпечення їхньої стабільності на тривалий термін. Враховувати екологічні та соціальні аспекти при виборі інвестиційних можливостей, спрямованих на ство-

рення сталого соціального впливу. Ефективне управління пенсійними фондами є складним завданням, яке вимагає відповідальності, професіоналізму та стратегічного мислення.

3. Адаптація до демографічних змін.

Адаптація пенсійної системи до демографічних змін, зокрема збільшення тривалості життя та зміни у демографічній структурі населення, є надзвичайно важливою для забезпечення стійкості та сталості пенсійної системи. Необхідно розглянути можливість поступового збільшення вікового порогу для отримання пенсії, що відображає зростання тривалості життя. Надати можливість раннього виходу на пенсію для важких професій або працюючих у шкідливих умовах. Розглянути можливість встановлення різних рівнів пенсій в залежності від тривалості страхового стажу або працездатності особи. Встановлення більш високого рівня пенсії для осіб з важкими умовами праці або інвалідів. Заохочення громадян до додаткового пенсійного заощадження, наприклад, через приватні пенсійні фонди або інші інвестиційні інструменти. Надання податкових стимулів для осіб, які активно вкладають кошти в додаткові пенсійні фонди. Гнучка система виходу на пенсію: гнучкі механізми виходу на пенсію, які дозволяють особам вибирати оптимальний час для завершення активної праці. Можливість часткового виходу на пенсію, коли людина продовжує працювати на часткову ставку або виконувати інші види робіт. Створення сприятливих умов для розвитку гнучких форм праці для пенсіонерів, які дозволяють їм залишатися на ринку праці після досягнення пенсійного віку. Забезпечення особливого соціального захисту для осіб, які не можуть працювати до пізнього віку через стан здоров'я або інші обставини. Розвиток мережі підтримки та догляду для пенсіонерів, які потребують допомоги у повсякденних справах або медичному догляді. Можливості навчання та перепідготовки для пенсіонерів, які бажають перейти на іншу роботу або змінити напрямок діяльності. Популяризація пенсійного планування. Адаптація до демографічних змін потребує вдос-

коналення пенсійної політики та реформ, які враховують нові реалії та потреби населення.

4. Заохочення до приватного пенсійного заощадження.

Заохочення до приватного пенсійного заощадження може збільшити фінансову стійкість громадян у пенсійний період та знизити навантаження на державну пенсійну систему. Податкові пільги та стимули. Встановлення податкових пільг для внесків до приватних пенсійних фондів. Громадяни зможуть знизити своє податкове навантаження, інвестуючи у свою пенсійну підготовку. Сприяння спів-фінансуванню пенсійних внесків роботодавцями, що стимулюватиме працівників вносити свої власні внески. Зрозумілість та прозорість щодо умов та можливостей приватних пенсійних програм. Розроблення освітніх кампаній для громадян з питань пенсійного планування та приватного заощадження. Зниження вхідних бар'єрів для участі у приватних пенсійних програмах, забезпечення доступності для різних груп населення. Надання можливості громадянам вибирати рівень внесків, режим внесення та інвестиційний портфель. Забезпечення можливості зміни пенсійного плану або перерахунку внесків у випадку зміни життєвих обставин. Розроблення інформаційних ресурсів, калькулятори та інструменти для розрахунку майбутніх пенсійних доходів на основі внесків до приватних пенсійних фондів. Забезпечення належного рівню захисту грошових коштів, внесених у приватні пенсійні фонди, через встановлення відповідних норм та стандартів. Регулювання приватних пенсійних фондів та програми для запобігання можливим місцевим ризикам.

Заохочення до приватного пенсійного заощадження може допомогти громадянам забезпечити додатковий джерело фінансового забезпечення на пенсійний період і зменшити відомче навантаження на державну пенсійну систему.

5. Соціальний захист і гідна пенсія.

Соціальний захист та гідна пенсія є ключовими аспектами забезпечення добробуту громадян, особливо у пенсійному віці. Встановлення гаранто-

ваної мінімальної пенсії, яка забезпечує мінімальний рівень доходу для пенсіонерів. Гарантування, що громадяни, які мають низький страховий стаж або низькі доходи, мають право на отримання мінімальної пенсії. Забезпечення регулярного індексування пенсій для компенсації впливу інфляції та забезпечення збереження їх реальної вартості. Збереження основних принципів солідарності у пенсійній системі, де працюючі сплачують внески для підтримки пенсіонерів. Розроблення гнучких механізмів адаптації до змін у демографічній структурі населення, наприклад, збільшення вікового порогу для отримання пенсії. Сприяння популяризації та доступності додаткових пенсійних заощаджень, які можуть стати додатковим джерелом фінансового забезпечення на пенсійний період. Забезпечення адекватності розміру пенсійних виплат, яка дозволяє пенсіонерам покривати основні витрати на життя, медичну допомогу та інші необхідні витрати. Розроблення програм та заходи для подолання бідності серед пенсіонерів, зокрема тих, хто має низькі пенсійні доходи. Забезпечення особливого соціального захисту для пенсіонерів з інвалідністю, самотніх осіб, багатодітних сімей та інших уразливих груп. Забезпечення доступу пенсіонерів до якісної медичної допомоги та програм медичного страхування. Проведення освітніх кампаній щодо пенсійного планування та фінансового грамотності, допомагаючи громадянам краще підготуватися до пенсійного періоду. Забезпечення гідної пенсії та соціального захисту вимагає комплексного підходу, в якому поєднуються регулюючі заходи, соціальна підтримка та освіта громадян.

6. Стратегічне планування.

Стратегічне планування – це процес визначення мети, визначення напрямків та розробка довгострокових стратегій і тактичних дій для досягнення поставлених цілей. Цей підхід використовується в різних сферах, включаючи бізнес, урядове управління, громадські організації та інші сфери діяльності. Основна мета стратегічного планування – створити план, який допоможе організації або системі ефективно реалізовувати її місію та досягати успіху у майбутньому.

Основні етапи стратегічного планування:

- Визначення внутрішніх сильних та слабких сторін організації, а також зовнішніх можливостей та загроз.
- Вивчення сучасного стану, ринкового середовища, конкурентів, тенденцій.
- Встановлення місії – основної мети та сутності діяльності організації.
- Визначення стратегічних цілей – конкретних досяжних результатів, які відображають бажаний стан в майбутньому.
- Формулювання цінностей – принципів та переконань, які визначають культуру організації.

Стратегічне планування допомагає організаціям краще розуміти свої цілі, вирішувати пріоритети та забезпечувати координовану діяльність. Воно є важливою складовою успіху будь-якої діяльності, включаючи реалізацію державної політики, пенсійного забезпечення та соціального захисту.

Удосконалення державної політики у сфері пенсійного забезпечення після закінчення війни є особливо важливим завданням, оскільки воєнні події можуть мати серйозний вплив на пенсійну систему та на пенсійні виплати для ветеранів та учасників війни. По-перше, необхідно провести докладний аналіз впливу війни на стан пенсійної системи, включаючи відшкодування збитків та оцінку потреб в додатковому фінансуванні.

По-друге, забезпечити адекватну пенсійну підтримку для ветеранів війни та осіб, які постраждали через конфлікт. Враховувати особливості ветеранів, зокрема можливість пенсійних виплат на пільгових умовах або раннього виходу на пенсію.

По-третє, введення стимулів для працевлаштування ветеранів, що може включати податкові пільги для роботодавців або спеціальні програми підтримки.

По-четверте, розглянути можливість встановлення диференційованого підходу до пенсійних виплат для ветеранів, залежно від ступеня їхньої участі в конфлікті та вартості їхнього внеску.

По-п'яте, забезпечення пенсійної підтримки для родин загиблих та поранених воїнів, що включає підвищення пенсійних виплат для них. Та забезпечення доступу до психологічної підтримки та медичного догляду для ветеранів, які можуть потребувати спеціальної допомоги через післявоєнний стрес. Забезпечення можливості реабілітації та перепідготовки для ветеранів, щоб допомогти їм повернутися до активного життя та ринку праці.

Розробити стратегії збереження фінансової стійкості пенсійної системи після надзвичайних подій, таких як війна, зокрема шляхом перегляду фінансової стратегії та інвестиційних рішень.

Проведення постійного моніторингу та аналізу ефективності здійснених заходів, а також готовність адаптувати стратегію на основі змінних обставин.

Удосконалення державної політики у сфері пенсійного забезпечення після війни вимагає комплексного підходу, спрямованого на забезпечення соціального захисту та підтримки тих, хто брав участь у конфлікті, та врахування їхніх специфічних потреб.

Реформування будь-якої системи, в тому числі пенсійної, має починатись з моделювання результату перетворень. Як було зазначено у попередніх розділах, головними проблемами вітчизняної пенсійної системи є її низька фінансова стійкість та неналежне дотримання соціальної справедливості. Вітчизняна солідарна пенсійна система не відповідає критеріям «успішної пенсійної системи», визначеним експертами Світового банку⁵², а саме: адекватність, доступність, справедливість, передбачуваність, стійкість та надійність пенсійних виплат. Справедливою слід вважати систему, яка забезпечує перерозподіл доходів між заможними та бідними відповідно до суспільних прераференцій у спосіб, що не обтяжує решту членів суспільства, які не є учасни-

ками системи. Іншими словами, справедлива система має бути забезпечувати однакові виплати при однакових внесках.

ВИСНОВКИ

В Україні пенсійне забезпечення є частиною державної системи соціального захисту населення і здійснюється через державну програму. Виконання політики щодо пенсійного забезпечення покладено на Міністерство праці та соціальної політики. Керування фінансами цієї програми здійснюється Пенсійним фондом України. Грошовий обіг у рамках пенсійної системи проводиться через банківські установи та поштові відділення.

Ця система охоплює всіх непрацездатних громадян, включаючи похилого віку, інвалідів, осіб, які втратили годувальника. Виплати здійснюються у формі різних видів пенсій, надбавок до пенсій, підвищень до пенсій, компенсаційних виплат та додаткових пенсій.

На сьогоднішній день відповідно до діючого Закону України про пенсійне забезпечення існують два основних види пенсій: трудові та соціальні. Трудові пенсії поділяються на кілька категорій, зокрема за віком, за вислугою років, в разі втрати годувальника та у разі інвалідності. Процес пенсіонування громадян відповідає нормам, визначеним головним Законом України і іншими відповідними законами, які регулюють питання пенсійного забезпечення для різних категорій громадян.

Пенсії виплачуються зі коштів, які накопичуються в Пенсійному фонді. Дохід цього фонду формується завдяки різним джерелам:

- обов'язкових внесків, які сплачують підприємства, установи та організації;
- обов'язкових внесків від громадян;
- додаткових та спеціальних зборів;
- асигнувань з державного бюджету та інших фондів;
- інших джерел надходжень.

Порядок надходження обов'язкових внесків від підприємств, організацій та установ регулюється законодавством України, конкретно Законом "Про збір на обов'язкове пенсійне страхування", а також деталізовано в "Ін-

струкції про обчислення та сплату підприємствами, установами, організаціями та громадянами збору на обов'язкове державне пенсійне страхування та інших платежів, а також про облік їх надходження до Пенсійного фонду України".

Після військового стану багато країн здійснюють реформи в різних сферах, включаючи пенсійне забезпечення. Зарубіжний позитивний досвід може бути корисним для вдосконалення системи пенсійного забезпечення в Україні. Деякі країни використовують різноманітні пенсійні програми, такі як обов'язкові, додаткові та інвестиційні пенсії. Це дозволяє громадянам вибирати найбільш підходящий варіант для своїх потреб. Важливо врахувати цю різноманітність при розробці пенсійної системи. По-перше слід намагатися зберегти рівень життя, адже ефективна пенсійна система повинна гарантувати гідний рівень життя для пенсіонерів. Зарубіжний досвід може показати, як досягти цієї мети шляхом встановлення адекватних пенсійних виплат, індексації пенсій відповідно до зростання вартості життя та інших заходів. Деякі країни поступово впроваджують пенсійну систему зі збереженням, де громадяни мають особисті пенсійні рахунки. Це може сприяти створенню пенсійних накопичень та інвестицій в економіку. Важливо забезпечити прозорість управління пенсійними фондами та залучення громадян до процесу прийняття рішень щодо пенсійної системи. Деякі країни активно займаються питаннями пенсійного забезпечення для уразливих груп населення, таких як жінки, інваліди та інші. Важливо враховувати потреби цих груп при розробці пенсійної системи. Зарубіжний досвід показує, що успішні пенсійні системи часто супроводжуються освітою та консультуванням громадян щодо вибору пенсійних програм та планування пенсій. Світ змінюється, і пенсійні системи повинні бути готовими адаптуватися до нових реалій. Зарубіжний досвід може надати приклади ефективного управління змінами у пенсійних програмах.

Важливо пам'ятати, що кожна країна має свої особливості та контекст, тому перед впровадженням будь-яких змін в системі пенсійного забезпечен-

ня слід ретельно аналізувати відповідний зарубіжний досвід і адаптувати його до національних потреб та можливостей [32].

Норма про запровадження обов'язкової накопичувальної системи з'явилася в українському пенсійному законодавстві ще у 2004 році, тобто майже 20 років тому. Проте всі ці роки реформа була "не на часі".

Відкладати "на потім" – найпростіший спосіб політиків-популістів відкупитись незначним підвищенням пенсій напередодні виборів, не вдаючись до трансформації системи загалом.

Велика війна в Україні змінила ситуацію, спровокувавши та прискоривши болючі процеси в економіці країни:

значно погіршилась демографічна ситуація: людські втрати, виїзд українців за кордон, від'їзд найбільш активної й освіченої частини населення, збільшення кількості осіб з інвалідністю...

За даними ООН, Україна входить в топ-15 країн світу з найшвидшими темпами скорочення населення. У найближчі десятиріччя скорочення населення відбуватиметься майже виключно за рахунок населення працездатного віку.

За умови збереження поточних показників народжуваності, смертності та міграцій, ООН прогнозує зменшення чисельності населення України до 2050 р. на 28%. Водночас частка осіб віком 60 років і старше зросте до 32%.

через зменшення кількості працюючих, які сплачують ЄСВ, страхові внески в солідарну систему (без врахування військових) зменшились на 25%;

за статистичними спостереженнями 2022р., економічна активність знизилась на 30%;

співвідношення застрахованих осіб до пенсіонерів складає 1:1. Тобто один працюючий українець, який сплачує ЄСВ, фактично утримує одного пенсіонера. Через міграцію таке співвідношення може погіршуватись, що негативно відобразиться на фінансуванні солідарних пенсій;

середній розмір пенсії на сьогодні (4623 грн) часто не покриває базових потреб людини і є найнижчим в Європі;

коефіцієнт заміщення (відсоток від зарплати, який людина може отримувати в якості пенсії) складає близько 30%, це означає, що при виході на пенсію доходи людини зменшуються втричі.

Кожен з факторів збільшує вірогідність негативних для пенсійної системи та кожного українця наслідків.

За таких умов виникає ризик недостатнього фінансування пенсійної системи за рахунок сплати страхових внесків.

Це може призвести до вимушеного перегляду параметрів страхової системи (підвищення пенсійного віку, збільшення страхових внесків тощо) або до зменшення параметрів, які впливають на розмір пенсії. Як наслідок, – подальше зменшення коефіцієнту заміщення та падіння рівня життя пенсіонерів.

Консервування такої ситуації, – більше, ніж безвідповідальність. Відкладати вирішення проблеми Україна не може дозволити собі. Складні часи вимагають важливих і системних рішень.

Останнім часом виникло широке розуміння важливості пенсійних систем для економічної стабільності держав і соціального забезпечення їх старіючого населення. У ці десять років Всесвітній банк грав провідну роль в діяльності за рішенням цієї проблеми, сприяючи проведенню пенсійних реформ в різних країнах світу.

Банк брав участь в проведенні пенсійних реформ більш ніж в 80 країнах світу і надавав фінансову підтримку реформам більш ніж в 60 країнах, причому потреба в такій підтримці продовжує зростати. Участь в цій діяльності істотно розширило знання і досвід співробітників Банку і сприяло проведенню на постійній основі аналізу і роботи по вдосконаленню політики і пріоритетів, які визначають напрям цієї діяльності.

Співпраця з представниками органів, відповідальних за розробку політики фахівцями з пенсійного забезпечення, представниками громадянського суспільства в країнах-клієнтах і в країнах-донорах підтвердило незмінну.

Для розвитку та вдосконалення накопичувальної складової пенсійної системи визначено ряд кроків. Це включає уточнення умов впровадження другого рівня, включаючи розмір внеску та розрахунок стажу в солідарній системі для учасників дворівневої системи. Також передбачається передача Пенсійному фонду України функцій збору та управління коштами другого рівня, створення єдиних пенсійних рахунків, можливість вибору недержавних пенсійних фондів для управління активами та спрямування внесків. Також розглядається можливість виплат дострокових пенсій для професій з ризиком, за допомогою корпоративних пенсійних схем. Додатково, розглядається диверсифікація схем приватного недержавного пенсійного страхування.

Для поліпшення адміністрування пенсійної системи передбачається введення єдиного соціального внеску, удосконалення регулювання накопичувальних пенсійних фондів, перехід до пруденційного нагляду на основі оцінки ризиків. Також планується краще використання страхових коштів, більш прозора звітність обов'язкових соціальних страхових фондів, а також регулярна інформація громадянам про їхні права та виплати з цих фондів.

З огляду на існуючі проблеми, реформування пенсійної системи слід проводити ретельно та поетапно. Популістські рішення можуть призвести до додаткового фінансового навантаження в майбутньому, коли ресурси системи будуть обмежені. Доцільно вивчати та впроваджувати міжнародний досвід добровільного пенсійного страхування, але з увагою до збереження пенсійних коштів національного населення. Оскільки ці кошти є "довгостроковими" фінансовими ресурсами, їх можна спрямовувати на національні інноваційні програми та проекти. Такий підхід дозволить забезпечити сталий економічний розвиток країни за рахунок використання внутрішніх капіталовкладень.

Підсумовуючи, слід зазначити, що питання життєздатності національної пенсійної системи дуже багатогранне. Приведення рівня пенсійного забезпечення населення до світових стандартів потребує проведення часто не-

популярних, але вкрай необхідних фіскальних та структурних реформ. Сьогодні показує, що функціонування добровільної пенсійної системи неможливе без постійних стимулів розвитку, а примусова корпоративна система вкрай обтяжлива. Одним із головних чинників успіху є чітке комплексне бачення розвитку ситуації та формування ефективних відносин у межах трикутника «влада – бізнес – суспільство».

Солідарна система, створена для забезпечення базових потреб пенсіонерів та соціального захисту кожного громадянина. На жаль, дана система має значні труднощі щодо виплат та грошового забезпечення пенсіонерів через демографічні 37 причини, а саме, через старіння населення України – постійне збільшення кількості пенсіонерів і відповідно зменшується кількість працюючих людей, не вистачає коштів для покриття виплат. Крім того, Пенсійний фонд України має значний дефіцит, що є результатом виділення значних додаткових сум. Накопичувальна система передбачає щомісячні обов'язкові відрахування із заробітної плати працівника. Система добровільного недержавного пенсійного забезпечення представлена недержавними пенсійними фондами. В даній системі розмір пенсійних виплат залежатиме від внесків учасника, строку та інвестиційних прибутків

Недержавні пенсійні фонди є альтернативою солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Даний фонд має статус неприбуткової організації. Основні функції полягають в залученні пенсійних внесків вкладників, інвестуванні коштів з метою їх збільшення та подальші пенсійні виплати учасникам. Розмір недержавної пенсії, на яку можуть сподіватися вкладники й учасники, залежить від розміру пенсійних внесків, періоду накопичення та суми отриманого інвестиційного прибутку. Не зважаючи на, позитивні темпи зростання кількості внесків до недержавних пенсійних фондів все ж таки для України характерний низький рівень охоплення населення послугами недержавного пенсійного страхування. Для вирішення даних проблемних питань необхідно вживати заходи щодо стабілізації пенсійної системи в цілому. Необхідно проводити інформаційну полі-

тику, удосконалювати законодавчу базу, існує необхідність у створенні конкурентноспроможного фінансового сектору, щоб надавати економіці України значні інвестиційні ресурси. Адже, на даний час система державного пенсійного забезпечення в Україні, що носить солідарний характер, неспроможна задовольнити інтереси усіх категорій осіб. Тому, потрібно вдосконалювати систему державного пенсійного забезпечення України, розвивати систему 38 недержавного пенсійного забезпечення, оскільки вона має значні перспективи та володіє інвестиційним потенціалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пенсійна система: підручник/за ред. В.І. Грушка / Вищий навчальний заклад «Університет економіки і права «КРОК»,2017.-368 с.
2. Пенсійна система України: навч. посіб. / за заг. ред. В. І. Грушко; В. І. Грушко, Н.В. Грушко, О.В. Бевзенко. Київ: Кондор, 2006. 334 с.
3. Оверчук В.С. Історичний аспект розвитку пенсійної системи в Україні. Економічні науки. Сер.: Облік і фінанси. 2013. Вип. 10(4). С. 69-77. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2013_10%284%29
4. Єрмаков Д.Н. Пенсійні системи західних країн: особливості та відмінності.Людина та праця: наук.-практ. журнал. Людина та праця. 2011. №10. С.421-423.
5. Пенсійного фонду України <https://www.pfu.gov.ua/pro-pfu/struktura/>
6. Данилюк О.І. Теоретична сутність понять «пенсія» та «пенсійне забезпечення».Науковий вісник НЛТУ України: наук. період. журнал. 2012. № 22. С. 256-261.
7. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003. № 49-51. Дата оновлення: 30.04.2022. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/105815>
8. Буряченко О.Є. Пенсійна система в Україні: історія становлення і теоретичні засади розвитку на сучасному етапі національного державотворення: авторефератдис. канд. екон. наук: спец. 25.00.01 – теорія та історія державного управління / Буряченко О.Є.; Національна академія державного управління при Президентові України, Одеський регіональний інститут державного управління. – Одеса, 2017. – 253с.
9. Дідковська Т.О. Поняття та сутність пенсійного забезпечення в Україні: Сучасніреалії та перспективи розвитку. Форум права. – 2012. – № 1. – С. 253-257.

10. Ткаченко Л. Пенсійна система та пенсійна реформа в Україні. Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України. – Київ, 2018.
URL: <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/14044.pdf>
11. Заїка В.П. Пенсійна система в Україні: переваги та недоліки. Міністерство освіти і науки України, Національний авіаційний університет. - Київ, 2020. – 96с.
12. Коваленко Ю.М., Коваленко І.І. Еволюційні тренди в системі інвестиційних і пенсійних фондів в Україні. Економічний вісник. 2020. № 4. С. 43-52. URL: [https://doi.org/10.33244/2617\\$5932.4.2020.43\\$52](https://doi.org/10.33244/2617$5932.4.2020.43$52)
13. Пенсійна реформа в Україні: напрями реалізації: монографія / За ред. Е.М.Лібанової. Київ: Ін-т демографії та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. С. 270.
14. Ткаченко Л. Солідарна пенсійна система України: сучасне становище та шляхи реформування. Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України. – Київ, 2018.
URL: https://texty.org.ua/pdf/pensions_policy.pdf
15. Мінімально та максимально допустимі розміри єдиного соціального внеску у 2022 році: «Дебет-Кредит» Український фінансово-бухгалтерський портал – Київ, 2021. URL: <https://services.dtkr.ua/catalogues/indexes/>
16. Корнацька Р. Реалії та перспективи пенсійного забезпечення в Україні. Актуальні питання теорії і практики фінансів. 2013. С. 30-35.
URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/12099/1>
17. Звіт про роботу та виконання бюджету Пенсійного фонду України у 2020 році. Київ.2020 URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik->
18. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003. № 47-48. Дата оновлення: 01.07.2021.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>
19. НКЦПФР інформує про результати системи недержавного пенсійного забезпечення на кінець другого кварталу 2021 року. Урядовий портал. 2021.
URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/nkcpfr-informuye-pro-rezultati-sistemi->

20. Аналіз показників діяльності недержавних пенсійних фондів. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. 2021.
URL:<https://www.nssmc.gov.ua/>
21. Черненко К.П. Проблеми та перспективи розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні. Економічна наука. 2015. №10. С. 45-48.
22. Сенік І.В. Соціальний захист населення України у 2020р. Державна служба статистики. Статистичний збірник. Київ. 2021. С. 21-40.
23. Надточій Б., Яценко В. Пенсійне забезпечення в Україні: історичний аспект. 2000. с. 102-132.
24. Шумило М.М. Сучасний стан та перспективи розвитку системи пенсійного забезпечення в Україні. Вісник НАН України №2. 2007.
URL:<http://www.visnyknanu.org.ua/sites/default/files/files/Visn>
25. Бояр Д.С. Аналіз динаміки пенсійного забезпечення в Україні. Державний університет «Житомирська політехніка». Житомир. 2020. URL:
<https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/230.pdf>
26. Аналіз діяльності Пенсійного фонду України. 2018. URL:
<https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2015/11/2019-05-16.pfu-2015-2018.pdf>
27. Основні результати роботи Пенсійного фонду України у 2019 році. Звіт за 2019 рік. Київ. 2019. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/17-civik-2018/zvit_2019/zvit-2019-pfu-
28. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні: оцінка та рекомендації. Проект USAID «Трансформація фінансового сектору». Київ. 2019. URL:http://www.fstua.info/wpcontent/uploads/2019/07/Voluntary_Private_Pensions_in_Ukraine-Assessment_jul2019_ua.pdf
29. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 31.03.2021. Київ. 2021. URL: <https://www.nssmc.gov.ua>
30. Даценко В.В. Удосконалення системи пенсійного забезпечення в Україні. Електронний журнал «Ефективна економіка». 2019. № 975. URL:
<http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=998>
31. Коваль О.П. Реформування солідарної пенсійної системи України.

Аналіт. доп. Київ. 2020. 28 с.

32. Татрин Н.Б. Недержавні пенсійні фонди: модернізація, тенденції та проблеми розвитку в Україні. Економіка та держава №5. 2021. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/5_2021/16

33. Title 101 Fifth Congress of the United States of America at the first session. Wash., 1989. Ses. 601.

34. Standing Rules of The Senate / Washington. 1989. Title XXV. Ses. 1.

34. Положення про головні управління Пенсійного фонду України в Автономній республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, затверджене Постановою правління Пенсійного фонду України від 22 грудня 2014 р. № 28-2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: rfu.gov.ua.

35. Піщуліна О. Фінансові, соціальні та правові аспекти пенсійної реформи в Україні. Світовий досвід та українські реалії. // [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://razumkov.org.ua/uploads/article/2017-PENSII.pdf>.

36. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: закон України від 9 червня 2003 р. № 1058–IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

37. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи: закон України від 8 липня 2011 р. № 3668 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

38. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкового державне соціальне страхування : закон України від 8 липня 2010 р. № 2464 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

39. Про державні пенсії : закон СРСР від 14 липня 1956 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

40. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб : закон України від 9 квітня 1992 р. № 2262-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

41. Про прожитковий мінімум : закон України від 15 липня 1999 р. № 966-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

42. Про затвердження прожиткового мінімуму на 2005 рік : Закон України від 19 жовтня 2004 р. № 2089 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

43. Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування: закон України від 26 червня 1997 р. № 400 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

44. Питання Міністерства праці та соціальної політики України : указ Президента України від 20 квітня 2005 р. № 679 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

49. Положення про головні управління Пенсійного фонду України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі : постанова Пенсійного фонду України від 27 червня 2002 р. № 11-2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

50. Про схвалення Стратегії модернізації та розвитку Пенсійного фонду України на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 вересня 2016 р. № 672 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

51. Про затвердження переліку показників сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування для інформування Кабінету Міністрів України : постанова Кабінету Міністрів України від 9 червня 2011 р. № 644 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

52. Про затвердження плану заходів на 2016 – 2017 роки з реалізації Стратегії подолання бідності : розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2016 р. № 573–р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua>.

52. Про Основні напрями реформування пенсійного забезпечення в Україні : указ Президента України від 13 квітня 1998 р. № 291/98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

53. Яковленко М. С. Пенсійний фонд України як суб'єкт вирішення спорів у сфері соціального забезпечення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2021. Вип. 65. С. 416-419.
54. Синява Л. В. Проблеми регулювання оплати праці та шляхи їх вирішення в Україні / Л. В. Синява // Регіональна економіка. – 2019. – № 1. – С. 171 – 177.
55. Скасування прив'язки мінімальної заробітної плати до прожиткового мінімуму – одне зі стратегічних рішень // Пенсійний кур'єр. – 2016. – № 27. – стр 1.
56. Статистична інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
57. Стан реформування пенсійної системи в Україні / В. К. Рудик, В. С. Олексійко // Облік і фінанси. – № 4 (74). – 2016. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Oif_apk_2016_4_15
58. Рогатіна Л. П. Система безпеки недержавних пенсійних фондів в Україні. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2020. № 5. С. 261-265.
59. Романовська Ю. Фінансова забезпеченість пенсійного фонду України. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. 2020. № 4. С. 135-146.
60. Тарлопов І. О. Аналіз діяльності Головного управління Пенсійного фонду України в Дніпропетровській області. Бізнес Інформ. 2019. № 9. С. 264-271.
61. Татарин Н. Б., Ковальчук Ю. В., Цюник С. І. Недержавні пенсійні фонди: модернізація, тенденції та проблеми розвитку в Україні. Економіка та держава. 2021. № 5. С. 82-86.
62. Ткаченко Н. Вектори розвитку інвестиційної діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2019. № 1. С. 200-206.

63. Фатхутдінов В. Г. Основні напрями діяльності пенсійного фонду України (2000-1998 рр.). Європейські перспективи. 2019. № 4. С. 10-17.
64. Федина В. В. Управління активами недержавних пенсійних фондів: зарубіжний досвід та вітчизняна практика. Економіка та держава. 2019. № 5. С. 118-123.
65. Шимко Я. Р. Рейтингування розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні. Світ фінансів. 2019. Вип. 1. С. 54-62.
66. Шимко Я. Р. Теоретичне окреслення різноманіття недержавних пенсійних фондів. Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України. 2019. № 1. С. 280-294.
67. Шимко Я. Р. Роль державного регулювання розвитку недержавних пенсійних фондів. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Економіка. 2019. № 12. С. 151-156.
68. Шушкова Ю. В., Войтаник Д. М. Особливості інвестиційної діяльності недержавних пенсійних фондів в Україні. Молодий вчений. 2019. № 10(2). С. 758-763.
69. Данилюк О.І. (2012). Теоретична сутність понять «пенсія» та «пенсійне забезпечення». Науковий вісник НЛТУ України: наук. період. журнал. № 22. С. 256-261.

Н
У
Р
Е
R

71. Заїка В.П. (2020). Пенсійна система в Україні: переваги та недоліки. Міністерство освіти і науки України, Національний авіаційний університет. - Київ, - 96с. <http://er.nau.edu.ua/handle/NAU/41745>

7
К
Корнацька Р. (2013). Реалії та перспективи пенсійного забезпечення в Україні. Актуальні питання теорії і практики фінансів. С. 30-35. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/12099/1/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%A0..pdf>
7
рення: Одеський регіональний інститут державного управління. – Одеса, 253с. http://www.oridu.odessa.ua/8/4/doc/dis_BUR.pdf

73. Бояр Д.С. (2020). Аналіз динаміки пенсійного забезпечення в Україні. Державний університет «Житомирська політехніка». Житомир.
URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/230.pdf>

74. Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи : вебсайт. URL: www.nas.gov.ua

75. МакТаггарт Г. Досвід реформування пенсійної системи у країнах Східної Європи та СНД у порівнянні з проведенням пенсійної реформи в Україні: веб-сайт. URL: www.pension.kiev.ua/files/dosvid-porivn-Ukr.pdf

76. Шумило М. М. Сучасний стан та перспективи розвитку системи пенсійного забезпечення в Україні (за матеріалами наукового повідомлення на засіданні Президії НАН України 21 грудня 2016 р.)/ М. Шумило // Вісник Національної академії наук України. — 2017. — № 2. — С. 76—87.

77. Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи : вебсайт. URL: www.nas.gov.ua

78. Основні положення та результати кваліфікаційної роботи магістра обговорювалися на конференціях: «Вплив політики Пенсійного фонду України на соціально-економічний розвиток суспільства». Інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: матеріали IV Міжнародної конференції (м. Київ, 7-8 грудня 2022 р.). Київ: Університет "КРОК", 2022. URL : <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2022>

79. Кваліфікаційної роботи магістра обговорювалися на конференціях: «Державне пенсійне забезпечення соціально-економічний розвиток суспільства в Україні». Інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: матеріали V Міжнародної конференції (м. Київ, 7 грудня 2023 р.). Київ: Університет "КРОК", 2023. URL : <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2023>

80. Наукова стаття на тему «Державне пенсійне забезпечення соціально-економічний розвиток суспільства в Україні» "КРОК", 2022

Бюджет Пенсійного фонду на 2023 р., планові значення

Показники	млрд. грн.	%
Власні доходи	451,9	58,77
в т.ч.: сума єдиного внеску на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування	421,8	54,85
кошти від підприємств на покриття витрат на виплату і доставку пенсій особам, які працювали за списком №1 виробництв	2,8	0,37
кошти від підприємств на покриття витрат на виплату і доставку пенсій особам, які працювали за списком №2 виробництв	1,7	0,22
кошти, сплачені банками за користування тимчасово вільними коштами ПФ	0,1	0,01
Кошти Державного бюджету України	248,9	32,38
кошти на виплату пенсій іноземним пенсіонерам, які проживають на території України	0,1	0,01
Залишки власних коштів на початок року	0,1	0,01
Всього доходів	768,9	100,00
Видатки на пенсію згідно із законом про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування	448,2	58,29
Видатки на пенсію відповідно до інших законів	2,5	0,32
Видатки на пенсійне забезпечення військовослужбовців в частині пенсій із солідарної системи	8,3	1,8
Видатки на пенсійне забезпечення громадян, які проживають за кордоном, та іноземних пенсіонерів	0,5	0,05
Видатки на оплату послуг з виплати та доставки пенсій	1,9	0,24
Видатки на виплату допомоги учасниками бойових дій та інвалідам війни, інші видатки	30,1	3,91
Видатки держбюджету на фінансове забезпечення виплат пенсій, надбавок та підвищень до пенсій	231,3	30,08
Всього видатків	768,9	100,00
Профіцит/дефіцит бюджету	+0,5 або +0,13%	

<https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennia-zmin-do-postanovy-kabinetu-ministriv-a1238>

Права та обов'язки застрахованої особи

Застрахована особа має право	Застрахована особа зобов'язана
<p>1) отримати в установленому законодавством порядку свідоцтво про загальнообов'язкове державне соціальне страхування;</p> <p>2) отримувати від страхувальника підтвердження про сплату страхових внесків, у тому числі в письмовій формі;</p> <p>3) вимагати від страхувальника сплати страхових внесків, у тому числі в судовому порядку;</p> <p>4) отримувати безоплатно відомості, внесені до її персональної облікової картки з системи персоніфікованого обліку та Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування, у тому числі інформацію, що відображає обсяг пенсійних коштів на її накопичувальному пенсійному рахунку в Накопичувальному фонді або індивідуальному пенсійному рахунку в недержавному пенсійному фонді – суб'єкті другого рівня системи пенсійного забезпечення, якщо застрахована особа обрала такий недержавний пенсійний фонд, та стан здійснення пенсійних</p>	<p>1) пред'являти свідоцтво про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на вимогу страхувальника, посадових осіб виконавчих органів Пенсійного фонду;</p> <p>2) надавати на вимогу страхувальника, територіального органу Пенсійного фонду документи, що засвідчують відомості, які мають бути занесені або містяться в її персональній обліковій картці в системі персоніфікованого обліку та Державному реєстрі загальнообов'язкового державного соціального страхування;</p> <p>3) повідомляти територіальні органи Пенсійного фонду про зміну даних, що вносяться до її персональної облікової картки в системі персоніфікованого обліку та Державному реєстрі загальнообов'язкового державного соціального страхування, виїзд за межі держави та про обставини, що спричиняють зміну статусу застрахованої особи, протягом десяти днів з моменту їх виникнення;</p> <p>4) укладати договір страхування довічної пенсії з обраною страховою</p>

<p>виплат за формою, встановленою правлінням Пенсійного фонду, та в порядку, визначеному цим Законом;</p> <p>5) звертатися із заявою до територіального органу Пенсійного фонду про уточнення відомостей, внесених до персональної облікової картки в системі персоніфікованого обліку та Державному реєстрі загальнообов'язкового державного соціального страхування;</p> <p>6) обирати або змінювати в порядку, визначеному законом, страхову організацію, яка здійснює виплату довічних пенсій;</p> <p>7) обирати порядок здійснення виплати пенсії;</p> <p>8) оскаржувати в установленому законодавством порядку дії страхувальника, виконавчих органів Пенсійного фонду, їх посадових осіб та інших суб'єктів системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;</p> <p>9) на отримання пенсійних виплат на умовах і передбачених цим Законом.</p>	<p>організацією та не розривати цей договір протягом життя (крім випадків зміни страхової організації згідно із цим Законом);</p> <p>5) виконувати інші вимоги, передбачені цим Законом, а також нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до цього Закону.</p>
---	--